

Koulukodissa asuneiden nuorten kokemuksia itsenäistymisestä

Lasse Hinkula
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

HINKULA, LASSE: Koulukodissa asuneiden nuorten kokemuksia itsenäistymisestä.

Pro gradu -tutkielma, 104 s., 1 liites.

Sosiologia

Lokakuu 2018

Tutkielmani perustuu Valtion koulukotien Limingan koulutuskeskuksen (LKK) itsenäistymistä tukevien menetelmien kehittämistyöhön sekä pro gradu -tutkielmaani Tampereen yliopistolla yhteiskuntatutkimuksen maisteriohjelmassa. Tutkin LKK:n asiakkaina olleiden nuorten kokemuksia tästä vaiheesta elämässään selvittäen mitkä asiat ovat edistäneet ja mitkä estäneet heidän itsenäistymistään.

Käsitteenä itsenäistyminen voidaan tulkita useilla tavoilla. Tarkastelen nuorten itsenäistymistä siirtymien, sosiaalisten verkostojen ja sukupolvien jäsentymisten kautta. Nuorisotutkimuksessa on keskusteltu myönteisestä tunnistamisesta, toimijuudesta ja osallisuudesta osana itsenäistyvien nuorten elämää, jotka nousevat esille myös tutkimuksessani. Nuoruudessaan ihminen kiinnittyy yhä uusiin vuorovaikutusympäristöihin ja luo uusia ihmissuhteita. Nuori tarvitsee identiteettinsä kehittymistä varten positiivista palautetta ympäristöstään sekä myönteisiä asioita itsestään.

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu LKK:lta itsenäistyneiden 18-29-vuotiaiden nuorten haastatteluista. Tutkimusmetodologisesti työssä hyödynnetään etnografiaa. Keskeisiä itsenäistymistä edistäviä tekijöitä nuorten kertomusten mukaan ovat esimerkiksi luottamus ja toimivat suhteet ohjaajiin, arkitaitojen oppiminen, yhdessä tekeminen ja mahdollisuus harjoitella itsenäistymiseen kuuluvia asioita. Keskeisiä itsenäistymistä estäviä tekijöitä nuorten kertomusten mukaan ovat esimerkiksi heikko sosiaalinen verkosto ja yksinäisyys, mahdollisuuksien puute harjoitella itsenäistymisessä tarvittavia asioita, osastoilla nuorelle asetetut rajoitukset sekä ohjaajien epäasiallinen toiminta.

Työssä tehtäviä havaintoja käytetään hyväksi työmenetelmiä kehitettäessä. Tuloksilla voi olla vaikutuksia esimerkiksi työyhteisön käytänteiden tarkentamiseen ja jatkokehittämiseen sekä itsenäistymistä tukevan ja mahdollistavan toiminnan tavoitteidenasettelun laadun parantamiseen. Tarkoituksena on myös pohtia, miten nuoren kasvua ja kehitystä voidaan tukea nykyistä paremmin. Nuorille tutkimus voi merkitä mahdollisuutta tulla kuulluksi sekä tarkastella rakentavalla otteella omaa elämäänsä. Lisäksi tutkimus tuottaa näkökulmia nuorten elämään vaikuttavien rakenteellisten kysymysten tarkasteluun.

Tutkimukseni perusteella koulukodissa tehtävää itsenäistymistä tukevaa toimintaa kannattaa ja pitää kehittää. Nuorten mielipiteiden ja kokemusten mukaan suurin osa itsenäistymistä tukevasta toiminnasta on kuitenkin hyvää ja toimivaa. Erityisesti merkityksellisiä ovat suhteet ohjaajiin. Nuorten kuuleminen ja huomioiminen on tärkeää, koska jokaisella nuorella on yksilöllisiä tarpeita ja tilanteita. Koulukodeista itsenäistyvät nuoret joutuvat ottamaan heti 18 vuotta täytettyään suuren vastuun omasta elämästään.

Avainsanat: itsenäistyminen, lastensuojelu, nuoret, nuoruus, koulukodit, nuorisotutkimus, siirtymät.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	4
1.1 Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat	6
1.2 Tutkimuksen perusteet ja rakenne	10
2. Nuoruus suhteessa koulukotimaailmaan	14
2.1 Koulukotien ja nuoruuden kehittyminen	14
2.2 Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen	21
2.3 Nuoruuden muutos yhteiskunnallisesti	26
2.4 Nuoruus koulussa.....	30
2.5 Nuoruus ja päihteet	32
2.6 Valtion koulukodit	34
2.7 Koulukotien nuoret.....	36
2.8 Koulukotien tulevaisuudessa kilpailua yksityisten kanssa	40
3. Tutkimusmenetelmät	42
3.1 Tutkimusmetodologia.....	42
3.2 Tutkimusaineistot	46
3.3 Tutkimusmenetelmät	48
3.4 Haastatteluun osallistuneet nuoret	51
3.5 Eettiset kysymykset	54
4. Havaintoja nuorten vastausten perusteella	57
4.1 Tutkimuskysymyksillä esille kokemuksia itsenäistymisestä koulukodeissa	57
4.2 Itsenäistymistoiminnan erityispiirteitä	60
4.3 Nuorten kokemuksia itsenäistymisestä	64
4.3.1 Keskeiset asiat itsenäistymisessä	65
4.3.2 Itsenäistymistä edistävät tekijät	73
4.3.3 Itsenäistymistä estävät tekijät.....	78
5. Johtopäätökset	85
6. Lähteet	97
6.1 Opinnäytetyöt	104
7. Liite: haastattelurunko.....	105

1. Johdanto

Tutkimuksen suunnittelu sai alkunsa, kun kiinnostuin valtion koulukodeilta itsenäistyvien nuorten itsenäistymisprosessista Limingan koulutuskeskuksella ja erityisesti siihen suunnitellulla tehostetun itsenäistymisharjoitteluosasto Johtolan toiminnasta. Johtolassa itsenäistymisprosessin tavoitteena on tukea lastensuojelun sijoituksessa loppusuoralla olevan nuoren itsenäistymistä eri menetelmin. Johtola on rakennettu omakotitaloon keskelle kylämiljöötä ja sen olisi tarkoitus toimia kodinomaisena paikkana.

Tehostetun itsenäistymisharjoitteluosasto Johtolan nuoret saapuvat yleensä Limingan koulutuskeskuksen muilta osastoilta. Usealla nuorella reitti Johtolaan on kulkenut erityisen huolenpidon osaston ja tehostetun hoidon osaston kautta. Tällä tavalla eri sijoittajatahot, kuten kunnat ja kaupungit, ovat tahtoneet rakentaa nuoren polun kohti itsenäisyyttä samassa maaseutumaisessa Limingan koulukotiyhteisössä. Toki reittejä Johtolaan on erilaisia ja nuoria sijoitetaan eri osastoilta myös muualle.

Tehostetun hoidon osastoilla toimintaan kuuluu Johtolaa tiukempi arkistruktuuri, mikä omalta osaltaan on tarkoitettu esimerkiksi nuoren arkielämän vakauttamiseksi sekä turvallisuuden ja ennustettavuuden lisäämiseksi. Itsenäistyminen suoraan näiltä osastoilta on nuorelle siirtymä, jossa kohtuullisen kontrolloidusta ympäristöstä siirrytään vapauteen ja vastuuseen.

Myös sellaisia nuoria on sijoitettu Johtolaan, jotka ovat tulleet erityisen huolenpidon osastolta tai sijoitusaika on jäänyt muutamien kuukausien mittaiseksi. Toisessa ääripäässä ovat olleet ne nuoret, jotka olivat keränneet laitossijoitusvuosia runsaasti sekä muilla osastoilla että Johtolassa. Mitkä asiat edistävät itsenäistymistä, jos nuoren

itsenäistymisen tukeminen toteutetaan esimerkiksi kolmen vuoden aikana tai kolmen kuukauden aikana? Ja toisaalta mitkä asiat estävät itsenäistymistä vastaavissa tilanteissa? Tutkittavat nuoret ovat olleet itsenäistymisvaiheessa yleensä 16-18 vuotta vanhoja.

Tämän tilanteen selvittämiseksi toteutin tämän tutkimuksen, jonka tuloksilla toivon olevan vaikutusta koulukotien itsenäistymistoiminnan sisältöjen suunnitteluun. Tutkimukseni kytkeytyy tiiviisti aikaisempiin tutkimuksen aihealueesta, erityisesti Elina Pekkarisen (2017) selvitykseen koulukodeista. Suomessa koulukoteihin sijoitetut nuoret itsenäistyvät viimeistään 18 vuotta täytettyään. Itsenäistyminen voi tapahtua eri osastoilta, mutta Suomessa koulukodeissa on vain yksi tehostetun itsenäistymisharjoittelun osasto, joka sijaitsee Limingassa Limingan koulutuskeskuksella. Koulukodeista itsenäistyvien nuorten tarkastelu jokaisen seitsemän koulukodin osalta olisi ollut todella laaja tehtävä, joten tällä kertaa keksityn Limingan koulutuskeskuksen toimintaan ja sieltä itsenäistyneisiin nuoriin.

Tämä on vain yksi näkökulma asiaan, eikä voi antaa kattavaa kuvaa kokonaisuudesta. Tutkimusta varten toteutettuihin haastatteluihin osallistui pieni osa tutkimusjaksolla itsenäistyneistä nuorista. Pohdittavaa on myös siinä, miksi suurta osaa nuorista ei tavoitettu tai he eivät vastanneet yhteydenottoihini. Silti tämä tutkimus voi oman otoksensa osalta tarjota kehitysideoita ja ilmiöiden esiin nostamista nuorten omiin kokemuksiin sekä aikaisempiin tutkimuksiin perustuen.

Ammattilaisilla on kokemusta ja näkemyksiä tilanteesta, mutta tällä tutkimuksella voidaan todentaa itsenäisyyteen liittyviä ilmiöitä ja osa-alueita. Vaikuttaa siltä, että yhteydenottoihini vastanneet nuoret olisivat innokkaita pohtimaan laajemminkin koulukotisijoituksen vaikutuksia. Osa nuorista kertoi pitävänsä yhteyttä entisiin ohjaajiinsa Limingan

koulutuskeskuksella. Nyt koulukodista itsenäistyneillä nuorilla on itsenäistä elämää enemmän tai vähemmän takana, joten myös koulukotisijoituksille löytyy laajempi tarkastelunäkökulma.

1.1 Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat

Peruslähtökohdat tutkimukselleni ovat, että tarkastelen itsenäistyneitä nuoria eri ihmiskäsitysten kautta, jotta heidän elämästään saisi laajempaa kuvaa. *Kognitiivisen ihmiskäsityksen* kautta tarkasteltuna nuori on tiedon hankkija ja käyttäjä, joka kykenee valikoimaan hänelle merkityksellistä tietoa ja jäsentämään sitä itsenäistymisen rakentamisessa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vaikka koulukotiin sijoitetulla nuorella olisi taustallaan moniongelmaisuuksia, hänet voidaan ymmärtää olevan oppiva ja tietoa hankkiva nuori, jolla on omat valmiutensa itsenäistymiseen. Suomalaisessa yhteiskunnassa nuoren elämässä on koulu suuressa roolissa. Nuorilta odotetaan uusien tietojen ja taitojen oppimista myös koulumaailman ulkopuolella.

Siksi itsenäistymisosastojaksolla eräänä kiinnostavana tarkastelualueena itsenäistymisosaston toiminnan suunnittelun kannalta ovat valtion koulukotien koulun merkitys ja oppiminen sekä nuoren kognitiivisten voimavarojen merkitys ja huomiointi uuden oppimisessa. Koulukoteihin sijoitetaan nuoria, joilla on usein haasteita joko koulunkäynnissä tai koulun käymättömyydessä. Tilanne voi korostua itsenäistymisen kynnyksellä, sillä osalla itsenäistyivistä nuorista on peruskoulutus edelleen suorittamatta. Osa nuorista ei ehdi suorittaa peruskoulua päätökseen koulukodissakaan, mutta hänelle voidaan rakentaa opintopolkua jatkamaan sille paikkakunnalle, minne nuori muuttaa.

Opiskelutaidoista ja koulumotivaatiosta huolimatta jokaisen nuoren on itsenäistytävä sijoituksesta täytettyään 18 vuotta, mutta reitti opintoihin ja mahdollinen yhteishaku voidaan toteuttaa jo sijoituksen aikana. Osalle nuorista toiveammatti ja jopa työllistyminen ovat selvänä, joten itsenäistystoiminnan tavoitteet voidaan asettaa nuoren kanssa näitä nuorten suunnitelmia mahdollistamaan. Itsenäistymistoiminnan sisällöillä voidaan tukea myös oppimista, koska koulukodin koulun ja itsenäistymisosaston yhteistyöllä voidaan tukea nuorta esimerkiksi opiskelurytmin ylläpitämisessä tai harjoitella käytännössä koulussa opiskeltavia sisältöjä esimerkiksi kotitalousaskareina. Toki itsenäistymiseen liittyy myös ammatillisen suuntauksen kartoittamista, mutta se ei ole kaikille nuorille ajankohtaista.

Toisena teoreettisena viitekehyksenä on *myönteisen tunnistamisen näkökulma*. Näkökulma myönteiseen tunnistamiseen koostuu kolmesta ulottuvuudesta, joita ovat tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen. Se tarkoittaa kouluopiskelussa esimerkiksi nuoren kykyjen tunnistaminen tietojen hankkimisessa, jäsentämisessä ja soveltamisessa, sekä niiden toteutumisen tukemista. Näitä taitoja nuori tarvitsee myös itsenäistyessään sekä mahdollisessa seuraavassa koulutuksessa ja työelämään siirtymisessään. Nuorten identiteetti muovautuu sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä, joten olennaista on havainnollistaa, mistä ja miten nuori saa myönteistä tunnistamista osakseen koulukotimaailmassa. Toisaalta samalla on tarkasteltava keneltä, nuori tahtoo huomiota, aikaa ja ymmärtämistä. (Kallio, et al., 2015, 9-10; Kallio, 2015, 89-90; ja Häkli, et al., 2015, 179.)

Toisena sovellettavana ihmiskäsityksenä on *holistinen ihmiskäsitys*, koska sen kautta nuori nähdään psyykkis-fyysis-sosiaalisena

kokonaisuutena sekä myös hengellisen osa-alueen omaavana. Tämä holistisuus linkittyy myönteiseen tunnistamiseen, koska nuori nähdään kokonaisuutena, josta on tunnistettavissa esimerkiksi vahvuuksia ja taitoja. Nuori tarvitsee kokemuksia, joiden kautta hän tuntee itsensä merkitykselliseksi ja arvostetuksi. Esimerkiksi päihdetyötä kehitettäessä nuoren vakiintuneisiin ajatus- ja toimintamalleihin olisi eduksi perehtyä holistisella työotteella. Holistinen ihmiskäsitys tuo todellistumisen tapoina esille ihmisen tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden. Arkielämässä tämä konkretisoituu siinä, että esimerkiksi hatkalta eli luvattomalta poissaololta saapuva nuori voi olla sen verran päihteiden vaikutusten alaisena, nälissään ja väsynyt, että tilanteen vakauttaminen vie päiviä. Sen jälkeen on mahdollista käynnistää menetelmätyö päihteiden osalta tai jatkaa kouluopiskelua. (Varto, 1992, 46-47; Kallio, et al., 2015, 9-10; ja Kallio, 2015, 89-90.)

Nuoren saapuessa lastensuojelun sijoitukseen Limingan koulutuskeskukselle hänen kanssaan toteutetaan tulohaastattelu sekä erilaisten menetelmien kautta elämäntilanteen ja taustojen kartoitus. Itse olen suosinut menetelmänä myös elämänkaaren, sekä rikos- ja päihdekaarien tuottamista nuoren kanssa. Tässä tarkastelussa korostuu myös holistinen näkökulma, sillä esimerkiksi sosiaaliset voimavarat, psyykkinen riippuvuus ja fyysiset oireet ovat voineet olla käynnistämässä nuoren sijoitustarpeen syntyä.

Kolmantena ihmiskäsityksenä tutkimukseen liittyy *humanistinen ihmiskäsitys*, koska nuoren ja hänen yksilöllisyytensä kunnioittaminen korostuu myös itsenäistymisyksikön toiminnassa sekä tutkimustietoa tuottaessa. Tätä humanistisuutta voi linkittää vahvasti myös myönteisen tunnistamisen teoreettiseen viitekehykseen, jossa nuorten vahvuuksia ja voimavaroja esiin nostamalla voidaan samalla korostaa nuoren yksilöllisyyttä. Sijoitus valtion koulukotiin ja

itsenäistymisyksikköön ei ole nuorelle rangaistus, vaikka toimintaan liittyikin rajoituksia. Toisaalta nuoren asema lastensuojelun sijoituksessa voi tuottaa nuorelle mitätöivän tai velvoittavan aseman, eikä nuori saa ympärillään olevasta kokemuksellisesta elämysmaailmastaan toivomaansa arvostusta tai kokemusta merkityksellisyydestään. (Kallio, et al., 2015, 9-10; Kallio, 2015, 89-90; ja Häkli, et al., 2015, 180.)

Limingan koulutuskeskuksella nuoreen suhtaudutaan rajoitustoimenpiteistä huolimatta humaaniutta korostaen. 2000-luvulla monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajataustaisten nuorten lisääntyminen asiakaskunnassa korostaa tämän osa-alueen ajankohtaisuutta. Lastensuojelun kentällä työskentelevät ammattilaiset vaikuttaisivat tarvitsevan yhä enenevässä määrin taitoja nuoren yksilölliseen kohtaamiseen kulttuuristen stereotyyppien sijaan sekä ymmärrystä eri kulttuuritaustoihin liittyen esimerkiksi perhetyön tukemiseksi.

Erityiskysymyksiä 2010-luvun nuorille heidän nuoruudessaan ovat esimerkiksi mainitut monikulttuurisuus ja maahanmuutto sekä turvapaikanhakuprosessit; päihteet ja päihdetyö; rikollisuus ja rikosseuraamukset; rahan käyttö, talouden suunnittelu ja toimeentulo; psyykkiset erityistarpeet, traumat ja terapiat; kehitykseen vaikuttava erityispiirteet ja kehitysvammaisuus; nuoren sosiaalisen verkoston heikkous, haavoittuvuus tai puuttuminen; yksinäisyys ja yksinjäämisen tunteet; juurettomuus ja ylisukupolvisen tuen puuttuminen; sekä myös parisuhde, seksuaalisuus ja seksuaalinen suuntautuminen.

Ihmiskäsityksen muodostamista tutkimuksen osalta lähdetään rakentamaan jo tutkimuskysymysten asettelemisen yhteydessä. Ihmisen kompleksisuus kattaa useita osa-alueita, joista tämän tutkimuksen osalta

keskeisimpiä ovat esimerkiksi tutkittavan ihmisen nuoren oppiminen ja kulttuurisuus *kognitiivisen ihmiskäsityksen* kautta tarkasteltuna, sosiaalisuus ja kokonaisvaltaisuus *holistisen ihmiskäsityksen* kautta tarkasteltuna sekä yksilöllisyys ja sen kunnioittaminen *humanistisen ihmiskäsityksen* kautta tarkasteltuna. (Varto, 1992, 32, 43-47, 107; ja Kallio, et al., 2015, 9-10.)

1.2 Tutkimuksen perusteet ja rakenne

Perustelut aiheelle jakautuvat kuuteen keskeiseen osa-alueeseen. Ensimmäisenä seikkana on työyhteisön kehittäminen. Olennaista on kysyä, mitä kokemuksia valtion koulukotien itsenäistymisyksiköistä itsenäistyneillä nuorilla on ja miten kyseiselle lastensuojelun sijoitusjaksolle laaditut tavoitteet ovat nuorten mielestä toteutuneet. Jälkiseurantaa on tehty vain jonkin verran, palautetta toiminnasta yleisesti on kerätty tiiviimmin. Nuoren itsenäistymiseen vaikuttavat toki useat sijoituspolun vaiheet ja useat toimijat matkan varrella, mutta Limingan koulutuskeskuksen osalta viimeinen etappi ja viimeinen itsenäistymiseen valmistautuminen toteutetaan joko tehostetun hoidon osastoilla tai tehostetun itsenäistymisharjoittelun osastolla.

Tuloksilla voi olla vaikutuksia työyhteisön käytänteiden tarkentamiseen ja jatkokehittämiseen sekä tavoitteidenasettelun laadun parantamiseen. Onnistuessaan tutkimuksen merkitys voi myös näkyä yhteiskunnallisella tasolla, sillä toteutan tämän pienimuotoisen tutkimuksen koko Valtion koulukotiverkoston käyttöön. Tähän asiaan on tuoreimmin ja kattavasti perehtynyt Elina Pekkarinen (2017) teoksellaan *Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä*. Pekkarisen selvitys

rakentaa omalle tutkimukselleni ajankohtaisen koulukotien tilaa kuvaavaan taustan.

Toisena perusteena voidaan pitää yksilöiden ammatillista kehittymistä. Hyödyllistä arkisen toiminnan kannalta on pohtia, että mitkä itsenäistymisyksikössä toteutetut sisällöt ovat tukeneet nuorten kokemusten mukaan eniten, mistä on ollut olennaista hyötyä sekä mitkä seikat ovat nuorten omien kokemusten perusteella haitanneet itsenäistymistä. Tuloksilla voi olla vaikutuksia yksittäisen työntekijän ammatillisuuden ja työyhteisön työmuotojen kehittymiseen. Vaikka tutkimuksen havainnot ja johtopäätökset näkyisivät vain paikallistasolla, niiden kautta kehitetyn toiminnan merkitys yksittäisten nuorten elämään voi olla laaja.

Kolmantena perusteena on nuoren kasvun ja kehityksen tukeminen, liittyen nuorilta tuotetun tiedon kautta mahdollistuviin toiminnallisiin muutoksiin ja uusiin tietoihin asiasta. Nuorten kokemusten reflektointi ja mahdollisuus nuorille tulla kuulluksi sekä tarkastella rakentavalla otteella omaa elämäänsä voi tuoda esille uudenlaista kokemusasiantuntijuutta entisiltä koulukodin itsenäistymisyksikön nuorilta. Koska tutkimus on vapaaehtoinen tilaisuus nuorille tulla kuulluksi ja tarkastella elämänsä kulkuaan, oletukseni on, että he ovat myös asiaan motivoituneita. Onnistuessaan haastattelu voi konkretisoida nuoren käsitystä elämänsä kulkusta, joka tiiviisti tarkoittaa elämänvaiheiden kokonaisuutta ihmisen elämässä.

Neljäntenä perusteena voidaan mainita rakenteiden suunnitteluun ja sijoitteluun liittyvän tiedon kerääminen. Tällä tarkoitan sitä, että esimerkiksi jotkut toimintamallit voivat tarjota sellaisia rakenteellisia säätöjä, joissa työvoimaa sijoitettaisiin enemmän itsenäistymiseen käytettävien menetelmien suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Itsenäistymisprosessin voi nuoren tilanteesta ja yhdessä sovituista tavoitteista riippuen aloittaa jo erityisen huolenpidon osastolla. Mutta nuoren tilanne on tarkasteltava yksilöllisesti, sillä liika kiire vapautteen ilman pysähtymistä ei välttämättä tuota toivottua tulosta hallitusta itsenäisyyteen siirtymisestä. Toisaalta tämä voi myös tarkoittaa asiakasmäärien tarkastelua ja asiakaspaikkojen sijoittelun tarkentamista.

Viidentenä perusteena tutkimuksella on uusien työmenetelmien kehittäminen, testaaminen ja toimintaan vakiinnuttaminen siinä tapauksessa, että tietojen tuottaminen informanteilta toteutuu riittävän kattavasti ja heidän kauttaan nousee analyysissä esille jotain työmenetelmiin soveltuvaa. Nuoria kuulemalla ja tarkastelemalla voi olla mahdollista kehittää olemassa olevia menetelmiä, havainnollistaa niiden merkitystä sekä luoda uusia toimintamalleja. Toimintamallien käyttöönotossa olisi edullista kerätä palautetta niihin osallistuneilta nuorilta toiminnan onnistumisesta ja samalla kehittää niitä yhteistyössä nuoren kanssa. Menetelmätyö on eräs keskeinen kehityksen osa-alue 2010-luvun koulukotimaailmassa.

Kuudes peruste tutkimukselleni on avata keskustelua erityiskysymysten tehokkaammalle huomioimiselle Limingan koulutuskeskuksella. Limingan koulutuskeskuksella työskentelee moniammatillinen henkilökunta, jonka henkilökohtaisten osaamisalueidensa tehokkaampi käyttöönotto nuorten kanssa työtä tehdessä voi jakaa erityisosaamista eri tiimin jäsenten kesken. Valtion koulukodit organisaationa tarjoaa vuosittain joitain mahdollisuuksia esimerkiksi menetelmäkoulutukseen, joilla voidaan suunnata ja tehostaa osaamista ajankohtaisten työn sisältöjen vahvistamiseksi. Taustalla on tärkeää kartoittaa missä tilanteissa ja millaista erityisosaamista itsenäistymistoiminnan toteuttaminen yksilöllisesti vaatii. Työntekijän näkökulmasta se voi

mahdollistaa syvempää asioihin perehtymistä, erityispiirteiden tunnistamisen kehittymistä nuorissa sekä niihin tehokkaampaa puuttumista.

Tämän tutkimuksen aluksi avaan toisessa luvussa aiheeseen liittyvää teoriaa. Keskeistä on pohtia nuoruutta suhteessa koulukotimaailmaan. Tuon esille poimintoja nuoruuteen liittyvistä asioista, kuten nuoruuden siirtymistä ja nuoruuden yhteiskunnallisesta muutoksesta. Taustoitan valtion koulukotien historiaa ja toimintaa, jolla pyrin rakentamaan kuvaa myös tilanteesta tällä hetkellä. Kuvailen lisäksi niitä erityispiirteitä, mitä koulukoteihin sijoitettujen nuorten elämään aikaisempien selvitysten mukaan kuuluu.

Kolmannessa luvussa kerron tutkimusmenetelmistä, -metodologiasta sekä aineistosta. Kuvaan haastatteluun osallistuneita nuoria sekä pohdin tutkimukseen liittyviä eettisiä seikkoja. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuksessa esiin nousseita havaintoja nuorten vastausten perusteella. Tiivistän havaintoni nuorten kuvailemista asioista itsenäistymiseen ja itsenäistymistoiminnan erityispiirteisiin liittyen ja esittelen nuorten haastattelujen perusteella keskeisiä itsenäistymistä estäviä ja edistäviä tekijöitä Limingan koulutuskeskuksella.

Lopuksi viidennessä luvussa pohdin tutkimuksessa selvinneitä havaintoja, joiden perusteella teen johtopäätöksiä mahdollisesti itsenäistymisen tukemista tehostavista ja kehittävästä asioista. Tässä tutkimuksessa on myös lainauksia haastatteluista. Olen kirjoittanut niistä vain lyhyitä kommentteja, jottei niistä paljastuisi kuka nuori on kyseessä. Tutkimukseen liittyviä taustatietoja ja havaintoja olen koonnut taulukoihin, jotka samalla tiivistävät tutkimukseni olennaisimpia seikkoja.

2. Nuoruus suhteessa koulukotimaailmaan

Tuon tutkimusteorian kautta esiin keskeisiä sisältöjä, erilaisia indikaattoreita sekä erityisteemoja, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen. Näitä ovat esimerkiksi valtion koulukoteihin sijoitettujen nuorten erityispiirteet, itsenäistymiseen liittyviä sisältöjä sekä nuoruuteen kuuluvia siirtymiä. Tutkimuksesta johdettujen johtopäätösten taustalle on tärkeää avata koulukotien keskeisiä sisältöjä sekä nuoruutta suhteessa koulukotimaailmaan. Teoreettisesta taustasta olen nostanut esiin keskeisiä sisältöjä, erilaisia indikaattoreita sekä erityisteemoja, jotka liittyvät tutkimusaiheeseen.

Teoreettinen tausta on tutkimukseen perustuvaa ja tieteellistä tekstiä, joten esimerkiksi kvalitatiivisen analyysin tekeminen nuorten tuottamista teksteistä ei ole mahdollista. Esimerkiksi Elina Pekkarinen (2017) on havainnut, että lastensuojelun sijoituksesta lähteneistä nuorista noin kolmasosa pärjää omillaan, noin kolmasosa osin tuetusti ja noin kolmasosa täysin tuettuna. Tämä on olennainen lähtötieto siitä näkökulmasta, että mistä näistä kolmesta määritellystä ryhmästä saan haastateltavia ja miten se ryhmäjako voi painottua aineistossa ja tutkimustuloksissa. (Grant, et al., 1992, 432; ja Pekkarinen, 2017, 69-70.)

2.1 Koulukotien ja nuoruuden kehittyminen

2000-luvun lastensuojelun ja valtion koulukotien historia juontaa juurensa edelliselle vuosituhannele. Sekä koulukotien että tämän päivän nuoruus-käsitteen historia juontavat myös samalle aikakaudelle.

1800-luvun alussa lahjoitettiin ensimmäinen kiinteistö koulukotikäyttöön ja samoihin aikoihin teollistumisen alkutahdit näkyivät Suomessa. Kun Suomen maaseudulta muutettiin kaupunkiin ja muodollinen koulutus laajeni, syntyi uudenlainen pidentynyt nuoruus. Nuoria ei kaupungeissa tarvittu enää maatilana töihin, vaan vuosien myötä heidän paikakseen yhteiskunnassa vakiintui koulunkäynti. Kaikki eivät kouluun päässeet tai halunneet osallistua ja syntyi yhteiskunnan määrittelemiä pahantapaisia nuoria, joille koulukotimainen laitos oli yhteiskunnan ratkaisu. (Puuronen, 2006, 44-45; ja Pekkarinen, 2017, 9-10.)

Yhteiskunnallisesti nuoruus on muotoutunut Suomessa 1900-luvun loppua kohden yhä tasa-arvoisemmaksi eri sukupuolten ja väestöryhmien osalta. Esimerkiksi peruskoulu tarjoaa nyt yhdenvertaiset mahdollisuudet käydä koulua. Toisen maailmansodan jälkeen nuorille on suunnattu yhä enemmän markkinointia ja julkaisuja, kun heidät on käsitetty omana ostovoimaisena ryhmänä. Suomessa rakentui 1900-luvun puolessa välissä ydinperheen käsite vanhemmista ja lapsista, jossa perheen sisäiset tunnesiteet kestivät yhä pidempään. Näiden vaikutusten johdosta nuoruus piteni entisestään verrattuna maalaisyhteiskuntaan. Samoina vuosikymmeninä 1940-luvulla Liminkaan siirretyssä Kylliälän koulukodissa pahantapaisten poikien kasvatustaloksesta rakentui hiljalleen lastensuojelulaitos. 1990-luvulla Liminkaan otettiin myös tyttöjä ja laitos nimettiin koulutuskeskukseksi. (Puuronen, 2006, 48-51; ja Pekkarinen, 2017, 20-21.)

Nuoruuden on määritelty rakentuvan fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten osa-alueiden perusteella. Robert J. Havighurstin (1953) teoriassa esimerkiksi korostuu itsensä hyväksyminen ja valmistautuminen yhteiskunnallisiin vaateisiin suhteessa parisuhteeseen, työelämään ja yhteiskuntakelpoisuuteen. Nämä

kehitystehtävät jakautuvat nuoruuden kolmeen vaiheeseen, joita ovat varhaisnuoruus ikävuosina 11-14, keskinuoruus ikävuosina 15-18 sekä myöhäisnuoruus ikävuosina 19-25. Koulukoteihin sijoitetut nuoret elävät yleensä tämän määritelmän mukaan keskinuoruuttaan koulukotimaailmassa. Havighurstin teoriassa nuoruus rakentuu yhteiskunnan odotusten ja ulottuvuuksien mukaan. (Puuronen, 2006, 62-64; ja Pekkarinen, 2017, 56-58.)

Nuoruuden sisältöihin voidaan pureutua kulttuurien ja alakulttuurien tutkimuksella. Alakulttuuri tarkoittaa esimerkiksi joukkoa, jolla on tunnusomaisia piirteitä aatteissaan, toiminnassaan tai tavoissaan, jotka erottavat heidät laajemman tason kulttuurista. Koulumaailmassa esimerkiksi nuorten jakautuminen alakulttuureihin voi alkaa jo peruskoulujen pihoilla. Heli Vaaranen (2004) tutki niin sanottua kaaharikulttuuria, jossa korostuivat koulumaailman ”kovikset” vastaan ”luuserit” asetelma. Samalla tavoin voivat koulukotimaailmassa nuoret jakautua koulukotien koulussa eri alakulttuureihin, joiden kulttuurisesti opittua ja välittyvää toimintaa he käyttävät itsenäistymisen rakentamisessa. (Vaaranen, 2004, 35-36, 40-41.)

Vaarasen tutkimuksen esimerkkiryhmänä olivat kaaharinuoret, joille ammatillinen koulutus, nopea työllistyminen sekä fyysisen työn arvostaminen olivat nuoruudessa ja nuorena aikuisena tärkeitä. Nämä sosiaaliset kaahariverkostot saattoivat toimia myös nuoren arkielämää vahvasti tukevana verkostona siten, että arkielämän askareisiin saatiin ilmaiseksi kavereita auttamaan. Vastaavalla tavalla voi koulukoteihin sijoitetuilla nuorilla olla oma tärkeä vertaisryhmä esimerkiksi kotipaikkakunnallaan ja nuori voi peilata omia toiveitaan aikuisuudesta vertaisryhmänsä kautta. Toisaalta tiiviissä ryhmässä voi olla myös nuoren itsenäistymistä estäviä tekijöitä. Vaarasen tutkimus toi esille, että nuoren pyrkiessä pois tiiviistä vertaisryhmästä ja nuoren

itsenäistymisen pyrkimykset verkostostaan koettiin jopa petturuutena kavereita kohtaan. (Vaaranen, 2004, 35-36, 40-41.)

Nuoruuden aikana saadaan myös yhteiskunnallisia oikeuksia. Tilanne 2000-luvun koulukoteihin sijoitettujen nuorten osalta on osin sama, sillä yhteiskunta on odottanut heiltä kehitysaskelia, kuten perusopetuksen suorittaminen ennen täysi-ikäisyyttä, yhteiskuntaan sopeutuminen ja itsenäistyminen täysi-ikäisyyden jälkeen sekä oman paikkansa löytäminen koulutus- ja työmarkkinoilla nuorena aikuisena. Nuoren moniongelmaisuus, rikkinäinen perhetausta sekä päihteet ovat kuitenkin pudottaneet nuoria yhteiskunnan odottaman nuoruuden rakenteista ja sisällöistä. (Puuronen, 2006, 62-64; ja Pekkarinen, 2017, 56-58.)

Yksi tapa hahmottaa 2010-luvulla koulukodeissa asuvien nuorten asemaa sekä suomalaisen että kansainvälisen yhteiskunnallisen vaikutuksen osalta on tarkastella heidän asemaansa sukupolvikäsitteiden kautta. Yhteiskunnallisesti Suomessa on havaittavissa vielä kolmen suuren sukupolven edustajia, joiden kautta voidaan peilata myös koulukotitoiminnan suuntaa. Suurten ikäluokkien vanhempia ja sotavuosia eläneitä yhdistää yhteiskunnan ja kansakunnan rakentamisen eetos. Heistä seuraava polvi muodostui niin sanotuista suurista ikäluokista eli sotien jälkeen syntyneistä lapsista. He elivät nuoruuttansa 1960-luvusta alkaen, jolloin myös suomalaisen yhteiskunnan nopea taloudellinen vaurastuminen alkoi. (Häkkinen, 2014, 35-39; ja Jokinen, 2014, 253.)

1900-luvun puolivälin jälkeen Suomessa elämän keskeisiksi arvoiksi aikuisilla nousivat työ ja koulutus, joiden perustalle elämää suunniteltiin. 1900-luvun loppua kohden nuoruuteen vaikuttivat tiedotusvälineiden globalisoituminen ja vanhemman sukupolven vallan väheneminen nuoremmista. Samalla yhteiskunnassa korostuivat myös

matkustaminen ja asioiden kokeminen. (Häkkinen, 2014, 35-39; ja Jokinen, 2014, 253.)

Suurten ikäluokkien sukupolvea on Antti Häkkinen (2014) määritellyt myös verkostosukupolveksi. Heistä seuraava sukupolvi, 1980-2000-luvuilla syntyneet ovat puolestaan urbaania sukupolvea, joista nuorimmat ovat olleet tutkimuksessani koulukotien kohdenuoria. 1980-luvun sukupolvesta on käytetty myös joissain yhteyksissä nimeä videotai MTV-sukupolvi, jolloin kulutuskäyttäytyminen muokkautui vahvemmin nähdyn ja koetun kulttuurin kautta. 1990-luvun nuoria kutsuttiin myös tietokonesukupolveksi. Joskus esiin nousi termi pullamössösukupolvi, joka juontaa ajatuksesta, että nuoriso on ylikoulutettuja ja alityöllistettyjä haahuilevia vetelyksiä. Koulukodissa sijoitettuna olevat nuoret ovat osin myös edellä mainittujen sukupolvien edustajien lapsia. (Häkkinen, 2014, 40-43; ja Inkinen, 1998, 168-170.)

Toisaalta koulukoteihin sijoitetut nuoret voivat olla suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelta tulleita maahanmuuttajataustaisia nuoria, jotka ovat kuitenkin osana suomalaista nuorisoa kantasuomalaisten rinnalla. Heidän sukupolvessaan korostuu oma tahto ja omien taitojen avulla pärjääminen. Yhtenäistä 1900-luvun ja 2000-luvun suomalaisessa nuoruudessa on kuitenkin keskeinen lapsuudesta nuoruuteen kantava prosessi, jonka läpi käymällä nuoresta saavuttaa omalla tavallaan yhteiskuntakelpoisuutensa, johon voi liittyä esimerkiksi vastuunottoa omasta elämästään, vaikuttamismahdollisuuksia yhteisöissä ja yhteiskunnassa sekä kykyä toimia osana yhteiskuntaa. (Häkkinen, 2014, 40-43.)

Nuoruuden yhteiskunnallisessa kehityksessä suurten ikäpolvien keskuudessa maalaistyötäkin vielä arvostettiin ja työhön yleisesti liitettiin arvostuksia. Toisaalta vastakkainasettelua koulun ja työnteon

välillä oli erityisesti maaseudulla. Ahkeruus itsessään oli kuitenkin keskeistä sen ajan nuoruudessa. 1900-luvun loppupuolen nuoruudessa ahkeruuden merkkejä olivat uudet vaatteet, polkupyörät ja mopot. Samalla nuoruuden itsenäistymisen sisällöksi rakentui mahdollisimman nopea oikeisiin töihin pääseminen, omien rahojen tienäminen ja ahkeruuden merkkien hankkiminen. (Häkkinen, 2014, 49-51.)

Myönteisen tunnistamisen näkökulma on noussut yhä enemmän esille nuorisotutkimuksen ja -työn kentillä. Myönteisellä tunnistamisella tarkoitetaan esimerkiksi nuoren kykyjen tunnistamista. Myönteisen tunnistamisen kolme keskeistä toisiinsa linkittyvää ulottuvuutta ovat tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen. Tämä tarkoittaa sitä, että aikuisen ja ammattilaisen on tutustuttava nuoreen ja hänen elämänpiiriinsä. Lastensuojelun sijoituksessa ja koulukotimaailmassa tämä tarkoittaa vahvaa omaohjaajuutta, perhetyötä ja yhteydenpitoa nuorelle tärkeisiin henkilöihin. (Kallio, et al., 2015, 9-10; Kallio, 2015, 89-90; ja Häkli, et al., 2015, 179-180.)

Tukeminen tarkoittaa esimerkiksi nuoren toimijuuden tukemista omien asioiden hoitamisessa ja omien mielipiteidensä esille tuomisessa. Tunnustaminen voi tarkoittaa esimerkiksi nuoren merkityksellisyyden kokemusten tuottamista sekä nuoren arvostamista, jotka tukevat omalta osaltaan nuoren myönteisen identiteetin kehittymistä. Koulukodeissakin nuorten identiteetin muovautumiseen vaikuttaa sosiaalinen vuorovaikutus, joten nuori tarvitsee myönteistä tunnistamista osakseen myös koulukotimaailmassa. (Kallio, et al., 2015, 9-10; Kallio, 2015, 89-90; ja Häkli, et al., 2015, 179-180.)

Myönteisen tunnistamisen näkökulman kautta tarkasteleminen on hyödyllinen lähestymistapa, koska nuoruudessaan ihminen kiinnittyy yhä uusiin vuorovaikutusympäristöihin ja luo uusia ihmissuhteita.

Nuoren mielenkiintojen ja taitojen esiin nostaminen on hyödyksi, kun itsenäistymistä tukevan toiminnan kautta esimerkiksi rakennetaan nuoren kanssa polkua opiskeluihin tai työelämään. Myönteinen tunnistaminen tarkoittaa tässä yhteydessä nuoren voimavaroihin keskittymistä sekä onnistumisten esiin nostamista. Koulukodeissa on tärkeää, että nuorta pyritään vahvuuksien kautta tukemaan osallisuuteen ja toimijuuteen. Nuoren tavoitteellinen tukeminen esimerkiksi toimijuuteen voi toteutua nuorelle siten, ettei toiminta näyttäydy aktiivisena tukitoimintana. Samalla nuori kykenee harjoittelemaan taitoja, joista on hyötyä aikuisuudessa omia asioita hoitaessa. (Kallio, et al., 2015, 9-10; ja Kallio, 2015, 89-90.)

Nuoret tarvitsevat mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihinsa ja vaikuttamismahdollisuudet voivat rakentua osallisuuden avulla. Jokainen osasto muodostaa yhteisön, jossa sovelletaan sen yhteisiä sääntöjä ja arkistruktuureja. Näissä puitteissa onnistumiset voivat myönteisen tunnistamisen avulla rakentaa nuorelle positiivista kuvaa omista kyvyistään toimia osana yhteisöä ja tuoda omia mielipiteitään rakentavasti esille. Positiivinen kokemus osallisuudesta voi olla esimerkiksi vaikuttamismahdollisuus omassa koulu- tai kotiyhteisössä tai yhteiskunnallisesti. Toimijuus voidaan käsitteenä määritellä sisältävän aktiivisuutta toimia, olla mukana osallistumassa sekä olla kykenevä vaikuttamaan omiin asioihinsa. Laitoksissa sijoituksessa olevat nuoret tarvitsevat myönteistä tunnistamista ja hyväksyntää, eivätkä he ole vain säilössä odottamassa aikuisuuttaan. (Kallio, et al., 2015, 9-10; Kallio, 2015, 89-90; ja Häkli, et al., 2015, 180-181.)

2.2 Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen

Kun nuoresta tulee täysi-ikäinen, siihen sisältyy useita pieniä siirtymiä. Siirtymien kautta tarkastelemalla voi hahmottaa monenlaisia tekijöitä nuoren elämästä, kuten yhteiskunnan oletukset siirtymistä, lastensuojelulain velvoitteet siirtymistä, nuoren ja hänen tukiverkostonsa toiveet siirtymistä sekä käytännössä realistisesti toteutettavat siirtymät. Perinteinen määritelmä suomalaisessa yhteiskunnassa kattaa itsenäistymiselle asetettuja tavoitteita, joita ovat opinnoista suoriutuminen sekä ammattiin valmistuminen, muutto omaan kotiin, parisuhteen rakentaminen, lasten hankkiminen sekä työelämään siirtyminen. Iän määrittelyssä ikä on selvä perusmuuttuja, mutta esimerkiksi nuoruuden alkamisen ja päättymisen määrittelemisen kronologisen iän kautta on haastavaa. (Jokinen, 2014, 250-251; Raitanen, 2008, 196-197; Marin, 2008, 229-231; ja Rantamaa, 2001, 49-50.)

Nuoruudessa ikävuosina 15 – 25 päättyy Suomessa 98 % nuorelle suunnatuista rajoituksista. 2000 luvun alkuun asti nuoruudesta aikuisuuteen itsenäistymisen keskeisimmät tekijät ovat olleet työ ja perhe. Nuoruuteen on liitetty vahvasti psykologisia kehitysvaiheita kriisien ja niiden ratkaisujen kautta, mutta tuorempien tutkimusten mukaan kaikki nuoret eivät käy mitään kriisivaiheita. Aikuisuus on puolestaan määritelty olevan sosiaalisesti yhteiskunnallisen täysivaltaisuuden, täysi-ikäisyyden sekä myös fyysisen täysikokoisuuden saavuttamista. (Jokinen, 2014, 250-251; Raitanen, 2008, 196-197; Marin, 2008, 229-231; ja Rantamaa, 2001, 49-50.)

Koulukotiin sijoitetuilla nuorilla voi olla pitkä palveluketju takanaan ja nuoret voivat olla kiertäneet monta sijoituspaikkaa ennen koulukotiin

saapumistaan. Taustalla voi olla myös muuttoja maista toisiin, pakolaisuutta ja kosketuksia moneen kulttuuriin. Tämän päivän kansalaisista usea voi olla toistuvasti vaihtamassa paikkaa ja kulttuuriin kiinnittyminen ei enää tarkoita fyysiseen paikkaan kiinnittymistä. Ilman koulukotisijoitustakin suomalaiseen nuoruuteen kuuluu olennaisena osana institutionalisoituminen koulutuspolun kautta. Lapsuuteen kuuluvat esiopetus ja alakoulu, nuoruuteen yläkoulu ja toisen asteen opinnot sekä nuoreen aikuisuuteen mahdolliset jatko-opinnot. (Pekkarinen, 2017, 30; Jokinen, 2014, 256-257; ja Malkki, 2012, 25-26.)

Suomessa koulutus pidentyy jatkuvasti ja se vaikuttaa omalta osaltaan nuoruuden pidentymiseen ja käsitykseen itsenäistymisestä. Koulukotimaailman ulkopuolella toiselta asteelta valmistunut nuori ei automaattisesti koe olevan itsenäinen aikuinen, vaikka vastaavan ikäinen koulukotisijoituksensa päättävän nuoren tulisi osoittaa vahvaa otetta itsenäistymisestä. Jokainen nuori on kuitenkin yksilönsä ja osa koulukodista itsenäistyvistä nuorista kykenee ottamaan aikuiselämän vastuuta jo 18-vuotiaana. Aikuisuudella ei ole selvää alkamisajankohtaa ja toisaalta fyysisen aikuisuuden ja juridisen aikuisuuden ohella, henkisen ja sosiaalisen aikuisuuden saavuttaminen voi kestää entistä pidemmälle. (Pekkarinen, 2017, 30; Jokinen, 2014, 256-257; ja Marin, 2008, 229-230.)

Samalla kun koulukotijärjestelmä on kehittynyt nykyiseen muotoonsa, on nuoruuden käsittäminen muuttunut yhä enemmän yhdeksi yhtäläiseksi siirtymäksi lapsuudesta aikuisuuteen. Suomessa nuorisotutkimuksen eriytyminen 1980-luvulla omaksi tutkimusalueekseen loi pohjaa nuoruuden tutkimukselle. Nuoruutta jaksottavat vahvasti koulumaailman etapit, jotka näkyvät koulukotimaailman tavoitteissakin. Koulukotien peruskoulua

suorittavilla nuorilla voivat etapit kuitenkin poiketa suunnitellusta etenemisestä, sillä heillä on voinut jäädä koulu kesken tai vuosiluokkia on otettu uudestaan. Nuoruuden ja koulukotisijoituksen kautta nuoren tulisi kasvaa siirtymien kautta lapsuudesta itsenäiseksi aikuiseksi. Koulukodista itsenäistyvä nuori ei silti ole aina saanut edes perusopetuksen oppimäärää suoritettua, kun hän on 18 vuotta ja on aika itsenäistyä. (Häkkinen, 2014, 52-54; Raitanen, 2008, 198-199; ja Nieminen, 1998, 218-219.)

Siirtymään nuoruudesta itsenäiseen aikuisuuteen liittyy työelämään siirtyminen. Se on muuttunut yhä enemmän jaksottaiseksi koulutuksen ja työnteon välillä. Samalla itsenäistyminen työelämään on siirtynyt sukupolvien myötä yhä kauemmaksi aikuisuuteen. Aikuisuus nähdään enemmän jatkuvaksi kehitysprosessiksi sellaisena elämänvaiheena, jossa on kykyjä ja perusvalmiuksia itsenäiseen elämään, eikä suinkaan päätepisteenä nuoruudelle. (Häkkinen, 2014, 52-54; Raitanen, 2008, 198-199; ja Nieminen, 1998, 218-219.)

Kimmo Jokisen (2014) selvityksessä tämän hetken nuoruudesta nousi esille muutamia keskeisiä tekijöitä, joiden kautta nuori määrittelee itsenäistymistään. Itsenäistyminen nuoruudesta aikuisuuteen käsitetään lineaarisena matkana jostakin johonkin, johon liittyvät suhteet keskeisiin aihealueisiin. Nämä aihealueet linkittyvät perinteiseen nuoren elämän kolmen K:n teoriaan, jossa koti, koulu ja kaverit kuuluvat nuoruuden peruspilareihin. Keskeiset tekijät nuoruudessa nuorten mukaan ovat identiteetin rakentuminen, erilaiset vertaissuhteet sekä kotona suhteet vanhempiin. (Jokinen, 2014, 257; Raitanen, 2008, 198-199; ja Jyrkämä, 2008, 132-133.)

Nuoret elävät vertaissuhteissa sekä kouluissa että koulukotimaailmassa. Laitossijoituksessa olevat nuoret ovat osana laitoksen yhteisöä ja sinne

sijoittuvaa vertaisryhmää, jota nuori ei itse voi valita. Esimerkiksi nuori, joka asuu perheessä ja saa harrastaa vapaasti, voi haalia useita vertaisryhmiä kavereiden ja harrasteiden kautta. Näissä vertaisryhmissä ja läheisimpien ihmisten kanssa syntyvät yleensä myös merkittävät konfliktitilanteet. Jos nuori kykenee selvittämään konflikteja vertaisryhmänsä kanssa, se voi kehittää esimerkiksi päättelykykyä sosiaalisten tilanteiden suhteen. Mutta jos nuori päätyy toistuvasti ratkaisemattomiin konflikteihin, nuorelle voi esimerkiksi vaikeuksia sopeutua vertaisryhmissä toimimiseen. Koulukodeissa nuorilla on mahdollisuus harjoitella vertaisryhmässä toimimista ja konfliktitilanteiden ratkaisutaitoja ohjatussa ympäristössä. Koulukotiin sijoitetulla nuorella ei välttämättä ole aiemmin ollut vastaavaa tukea ja ohjausta. (Laursen, et al., 2011, 267-269, 280.)

Oman tutkielmani empiirisessä aineistossa nuoret nimesivät vastaavasti tärkeiksi suhteet ohjaajiin (vertaa suhde vanhempiin) sekä eri tavoin oman paikkansa löytämisen aikuisuudessa (vertaa identiteettipohdinta). Jos tätä suhdetta peilaa myönteisen tunnistamisen lähtökohtaan, aikuinen kohtaa nuoren koulukotimaailmassa siten, että nuori kokee tulleensa oikein kohdatuksi ja ymmärretyksi. Näillä vuorovaikutuksen ja myönteisen tunnistamisen teoilla nuori saa kokemuksia aikuisuudesta ja aikuisten kansa toimimisesta. Toisaalta yhteiskunnassa aikuisuus on ristiriitainen käsite, koska aikuisuutta omalla tavalla tavoitellaan, mutta silti siitä seuraavaa vanhenemista ei. Koulukodista itsenäistyvät nuoret vaikuttaisivat tahtovansa ottaa vastuuta omasta elämästään ja toimia itsenäisesti, mutta kukaan haastatteluun vastanneista ei pitänyt aikuisuutta tai aikuiseksi tulemistä merkittävänä. (Raitanen, 2008, 198-199; Jyrkämä, 2008, 132-133; ja Kallio, 2015, 89-90.)

Jokisen (2014) selvityksessä nuoret nimeävät itsenäistymiseen liittyvinä tekijöinä tutkintoon tähtäävän opiskelun, muuttoon omaan asuntoon,

perheen perustamisen ja parisuhteen hankkimisen sekä työelämään siirtymisen ja ammatin hankkimisen. Nuorten itsenäistymisessä on havaittu muutosta siinä, että lapsuudenkodista irtaannutaan yhä vanhempina. Samalla itsenäistymisprosessi omaan kotiin on epämääräisempi. Suomessa nuoret muuttavat lapsuudenkodistaan pois keskimäärin 22 – 23 vuoden ikäisinä, mutta koulukodeista on muutettava pois jo 18 vuotta täytettyään. 2000-luvun alussa noin 60 % 20 – 24 -vuotiaista nuorista asuu jo omillaan. Muualla Euroopassa nuoret muuttavat lapsuuskodistaan Suomen keskiarvoikää myöhemmin. (Jokinen, 2014, 258-260; Marin, 2008, 230-231; ja Helve, 2002, 74-75.)

Joskus koulukodeista itsenäistyvät nuoret ovat itse omien lastensa vanhempia jo alaikäisenä. Heillä voi olla uusi tilanne, kun vastuuta on itsensä lisäksi kannettava pienestä vauvasta. Vertailun vuoksi Euroopassa ensisynnyttäjien keski-ikä on yli 26 vuotta ja oma perhe perustetaan yhä myöhemmin. Eri lähteiden mukaan Suomessa ensisynnyttäjien ikä on viime vuosikymmeninä ollut noin 26 – 28 vuotta. Tähän verrattuna koulukodista oman lapsensa kanssa itsenäistyvä 18-vuotias nuori joutuu tai pääsee itsenäistymään huomattavasti keskiarvoa aikaisemmin. (Jokinen, 2014, 260-261.)

Tutkimusten mukaan myös omiin koteihinsa itsenäistyneet nuoret ja nuoret aikuiset pitävät yhä tiiviimmin yhteyttä vanhempiinsa. Tällaista vaihtoehtoa ei välttämättä ole koulukodista itsenäistyvällä nuorella. Samoin myös lapsuudenkodista rakentuva arvopohja voi puuttua. Helena Helven (2002) pitkittäistutkimuksen perusteella aikuisuuden itsenäisyyttä pohjustavaa arvomaailmaa sosiaalistetaan lapsuuden aikaisessa kulttuurissa. Lastensuojelun sijoituksessa olleiden lasten osalta tämä tarkoittaa arvomaailman sosiaalistamista laitospäristössä tai sijaisperheessä. (Jokinen, 2014, 260-261; ja Helve, 2002, 15-16.)

2.3 Nuoruuden muutos yhteiskunnallisesti

Nuoruuden muutoksesta voidaan puhua useasta eri näkökulmasta. Koulukoteihin sijoitetut nuoret ovat sekä osa oman sukupolvensa nuoria yleisesti että harvalukuista koulukodeissa asuvien nuorten joukkoa. Koulukoteihin sijoittaminen muuttaa nuoruuden sisältöjä sijoituksesta riippuen, mutta silti nuoruus kuuluu kaikille nuorille. 1900-luvun lopulta alkaen esimerkiksi tietotekninen kehitys, globalisoituminen sekä nuorten arvomaailma ovat olleet vahvassa muutosvaiheessa. Margaret Meadin jo 1970-luvulla hahmottelemaan teoriaan (1971) perustuen, uudet sukupolvet eivät voi turvautua enää vanhempien tietojen ja taitojen varaan, koska lapset pystyvät ja saattavat opettaa vanhemmilleen yhteiskunnassa tarvittavia uusia taitoja. Näitä taitoja ovat tietoteknisten laitteiden kehittyminen ja globalisaation muuttama arvomaailma. (Austin, 2010, 243; ja Raitanen, 2008, 188-189.)

Sukupolven määrittelyssä voidaan käyttää johonkin vuoteen, ajanjaksoon tai sukulaissuhteisiin liittyvää näkökulmaa. Koulukotinuoret voivat kuulua usean sukupolvimääritteen alle. Tutkimukseen osallistuneet vuonna 1990 – 2000 syntyneet nuoret ovat itsenäistyneet Limingan koulutuskeskukselta vuosina 2008 – 2017. Meadin ajoista 1970-luvulta on tultu jo useampi vuosikymmen 2010-luvun nuoruuteen, mutta edelleen samat muutoksen merkit ovat havaittavissa. Globalisaation ja tehokkaasti tavoittavan median kautta nuorille avautuu maailmanlaajuisesti leviäviä länsimaisia kulttuurin sisältöjä, jotka poikkeavat edellisen polven vastaavista. (Raitanen, 2008, 188-189; Hall, 2002, 64-65; ja Alanen, 2001, 97-99.)

Tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat lähes saman ikäisiä keskenään. Heidän sukupolvessaan vuosituhannen vaihteen nuorina tässä

elämänvaiheessa oleminen sisältää lähtökohtaisesti vastaavia sisältöjä toisiinsa verrattuna. Nuoret opiskelevat samassa kouluyhteisössä eläen oman sukupolvensa kouluarkea. Tästä syntyy ikäefektivaikutus. Nuorten elämänvaiheeseen liittyvä toinen vaikuttava ominaisuus on periodiefekti, joka tarkoittaa nuorten kokevan samat yhteiskunnalliset tapahtumat ja muutokset. Näitä voivat olla esimerkiksi eläminen sosiaalisen median vauhdikkaalla kasvukaudella ja nuorison monikulttuurisuuden lisääntyminen koulukotiympäristössä. (Raitanen, 2008, 188-189; Hall, 2002, 64-65; ja Alanen, 2001, 100-101.)

Saman ikäluokan jäsenenä, eli kohorttina, nuoret kuuluvat omaan ikäluokkaansa. Tämän vuosikymmenen uudet sukupolvet eivät koe hyötyvänsä entisten polviensa tavoin vanhemman sukupolven taidoista, kuten esimerkiksi hiihto- tai leipomistaidoista. Koulukotimaailmasta itsenäistyvien nuorten arvostukset ja kulttuuriset pyrkimykset voivat liittyä vahvasti globaaliin nuorisokulttuuriin, jossa eivät perinteiset suomalaiset edellisten sukupolvien arvot tai taidot korostu. Samalla riippuvuussuhde edelliseen sukupolveen on muuttunut. (Raitanen, 2008, 188-189; Hall, 2002, 64-65; ja Alanen, 2001, 100-101.)

2000-luvun sukupolvet syntyvät entistä monikulttuurisempaan maailmaan. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna alle 18-vuotiailla on vähän mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon taustastaan riippumatta. Vähemmistöryhmään kuuluminen voi tuoda lisää haasteita vaikuttamismahdollisuuksiin. Esimerkiksi mielenterveyteen tai päihteidenkäyttöön liittyvistä ongelmista kärsivä nuori voi jäädä vaille vaikutusmahdollisuuksia, jos ei ymmärrä asioita mitä ja mihin voi vaikuttaa. Monikulttuurisuudella tarkoitetaan, että yhteiskunnassa otetaan huomioon moninaiset arvomaailmat, kulttuurien monimuotoisuus ja vähemmistökulttuurit osana yhteiskuntajärjestystä. Joskus vähemmistöjen pyrkiessä

yhdenvertaisempaan asemaan vähemmistöjä kohtaan voi kohdistua vihamielisyyttä hallitsevassa asemassa olevien ryhmien toimesta. (Austin, 2010, 243; Dadich, 2010, 105-106; ja Honkasalo, et al., 2007, 116-117.)

Jokaisella nuorella tulisi olla mahdollisuus kasvaa yhteiskunnassa, jossa vapaus olla erilainen on hyväksyttävää. Nuoruudessa tämä on tärkeä tunnistaa, sillä jokainen nuori on oma itsensä eikä stereotyyppinen kuva edustamastaan väestöryhmästä. Suomessa on havaittu, että joissain paikoissa ja tilanteissa monikulttuurisuus hyväksytään vain, jos se vaikuta valtakulttuuria muuttumaan. Tätä voidaan kutsua suomalaisten tapojen ja käytäntöjen kautta muita kulttuureita ulossulkeväksi toiminnaksi. (Austin, 2010, 243; Dadich, 2010, 105-106; Lansdown, 2010, 18-19; ja Honkasalo, et al., 2007, 116-117.)

Koulukotimaailmasta itsenäistyvät nuoret ovat syntyneet aikakauteen, jossa nuoriso voi muodostaa itse oman elämäntyylinsä. Edellisten suomalaisten sukupolvien osalta pula-ajan tai sotavuosien muistot olivat vielä läsnä. Thomas Ziehe on esittänyt (1991), että tällainen on ollut mahdollista ensimmäistä kertaa 1980-luvun nuorisolle. Tämän päivän nuoruudessa keskeisiä tekijöitä ovat media, nuorisokulttuurit, kulttuurituotanto ja kulutuskäyttäytyminen. Tässä yhteiskunnallisessa nuorison aikuisuuteen siirtymisen mallissa piilee se vaara, että nuoret ovat jo alaikäisinä mediavälitteisesti mukana aikuisuuden maailmassa, mutta silti täysi-ikäiseksi tuleminen 18-vuotiaana ei tee valmista aikuista tai tarjoa kykyjä käsitellä aikuisuuden tuomia ongelmia. (Raitanen, 2008, 189-191.)

2000-luvun nuoruus rakentuu omalla tavallaan globalisoituneen nuorisokulttuurin ja arvomaailman varaan, koska uuden teknologian tuotteet ja järjestelmät leviävät ympäri maailmaa. Pukeutumistyyli,

musiikki sekä sosiaalisen median idolit ja merkkihenkilöt ovat samanlaisina läsnä maailman ympäri. Tapahtumat välittyvät reaaliaikaisesti maailman laidalta toiselle. Tätä ajankautta tarkasteltuna periodiefektin kautta, nuoret elävät sukupolvessa, jossa heidän on Meadin ja Ziehen teorioihin viitaten mahdollisuus oppia ja toteuttaa asioita, joita edelliset sukupolvet eivät osaa tai ymmärrä. (Helve, 2010, 276-277; ja Honkasalo, et al., 2007, 115.)

Samalla koulukoteihin sijoitettujen nuorten arvomaailma sekä vertaissuhteet voivat rakentua suhteiden ja verkostojen varaan, joita henkilökunta tai huoltajat eivät näe. Helven määritelmän mukaan nykypäivän joukkotiedotusvälineet voivat sekä luoda että hajottaa nuorten arvomaailmoja ja ideologioita. Samalla monikulttuurisuus lisääntyy. Monikulttuurisuus ei rajoitu maahanmuuttajiin, vaan se kattaa kaikki nuoret. Suomessa pitkään tai lyhyeen asuneet sekä vähemmistökulttuurin tai valtaväestön. Ihmiset kohtaavat monikulttuurisuutta yhä enemmän ja sen ymmärtäminen on tärkeää. (Helve, 2010, 276-277; Honkasalo, et al., 2007, 115; Alanen, 2001, 97-99; ja Raitanen, 2008, 189-191.)

Asenne- ja arvotutkimuksen (2002) mukaan nuorten keskeiset arvot liittyvät elintason ja protestanttiseen arvomaailmaan. Tutkimus antaa viitteitä siihen aikaan, kun tutkimusjoukkoon kuuluvat nuoret ovat eläneet lapsuuttaan. Tällä hetkellä yhteiskunnassa on nostettu esiin monikulttuurisuutta yhä useammalla elämän osa-alueella. Asenne- ja arvotutkimuksen keskeisten arvojen lisäksi nuoret korostavat omaa henkistä hyvinvointiaan, onnellisuuttaan ja sisäistä mielenrauhaansa sekä yksilöllisyyttä. Nämä voidaan luokitella individualistisesti suuntautuneiksi nuorten ja nuoruuden arvoiksi 2000-luvulla. Arvomaailman muutoksen toinen puoli on, että nuoret ovat yhä vähemmän kiinnostuneita uskonnosta ja politiikasta ja nuoret ovat

samalla ideologisesti sitoutumattomia. (Helve, 2010, 294-295; ja Honkasalo, et al., 2007, 116-117.)

2.4 Nuoruus koulussa

Nuoret viettävät yleensä koulussa aikaansa usean vuoden ajan. Jotkut nuoret viettävät kouluvuosiaan lisäksi koulukodeissa. Nuoret vievät oppilaina koulumaailmaan mukanaan omaa kulttuuria ja sosiaalista taustaansa. Nuoret elävät koulussa sekä institutionaalisessa että arkiyhteisöllisessä ulottuvuudessa. Koulussa vallitsee institutionaalinen rakenne säädöksineen. Koulun institutionaalinen hallintokulttuuri elää omalla tavallaan erillään oppilaiden mielipiteistä ja kulttuureista. Nuorten käsitys hyvästä ja huonosta oppilaasta voi syntyä enemmän koulun pedagogisista ja kurinpidollisista lähtökohdista, kuin nuoren omasta taidosta tai persoonastaan. Hiljainen ja koulun sääntöjä noudattava nuori voi kokea olevansa hyvä oppilas, kun taas eloisampi ja fyysisesti nuori voi kokea olevansa huono oppilas. (Tolonen, 2001, 256-257; ja Kallio, 2015, 96-97.)

Kouluyhteisöt voivat ilmentää omaa paikalliskulttuuriaan. Koulukotien koulut ilmentävät omaansa. Oppilaiden kulttuurinen pääoma, sosiaalinen tausta ja harrastuneisuus muovaavat omaa paikallista leimaa koululle. Koska koulutila on julkista, se tuottaa nuorille jatkuvaa sosiaalista sattumanvaraisuutta sekä esilläoloa. Nuorelle oleminen koulussa on samalla kamppailua suhteessa oman tilan ja julkisen tilan välillä, jotka luovat sosiaalisia jännitteitä toisten kanssa. Nuoret tuovat itseään esille ja näkyville toiminnan ja pukeutumisen kautta. Lapsuudessa ja nuoruudessa nämä kokemukset koulusta luovat myös

pohjaa nuoren identiteetille koulun jälkeen ja kouluyhteisön voima voi vaikuttaa vahvasti positiivisesti tai negatiivisesti identiteetin rakentumiseen myöhemminkin elämässä. (Tolonen, 2001, 260-267; ja Lundy Dobbert, et al., 1992, 100.)

Virallisen kouluyhteisön ja koulun lähtökohta on olla kasvun ja oppimisen paikka. Koulu on nuorille paljon muutakin. Siellä kohdataan vertaisryhmiä, auktoriteetteja ja rakenteita. Sosiaalisella tasolla koulu on nuorelle sekä yksilö- että ryhmätason toiminnan paikka. Koulu on myös nuorisokulttuurinen näyttämö, jossa nuorten on pakko kohdata toisia nuoria, halusi sitten tai ei. Jos koulussa opiskeleminen on usein osoittautunut nuorelle hankalaksi, myös siihen liittyvät sosiaaliset verkostot voivat tuoda myös toisen haasteen. Nuori ei voi valita koulukavereitaan edes koulukodin koulussa. Kaikkien kanssa ei tarvitse tai voi olla kaveri, mutta kaikkien kanssa tulisi tulla toimeen koulupäivien aikana. (Kiilakoski, 2015, 28-29; ja Pekkarinen, 2017, 26.)

Koulukotimaailmassakin nuorten ympärillä on useita aikuisia, mutta tilanteesta voi tehdä haasteellisen nuoren oma toiminta ja toimintaympäristö. Splittauksen ja nuoren tuen hakeminen eri aikuisilta ovat eri toimintamalleja. Niiden erottaminen toisistaan vaatii aikuisilta ammatillista osaamista tunnistaa kyseisiä tilanteita. Koulukotien kouluissa opiskelevilla nuorilla voi olla taustallaan useita heille vaikeita kokemuksia ja ihmissuhteita, joten sosiaaliset taidot voivat olla vielä haastavia. (Kiilakoski, 2015, 38-39.)

Koulumenestyksen taustalla on todettu olevan keskeisinä tekijöinä hyvät suhteet nuoren ja aikuisten välillä sekä nuoren kokema luottamus aikuisiin. Turvallisuutta koulussa tuo erityisesti, jos opettajaan voi luottaa ja hänelle voi kertoa asioita. Aikuisista juuri opettaja kohtaa suuria odotuksia nuorilta, sillä hänen olisi kyettävä olemaan sekä

ammattillinen ja ennustettava että läheinen ja kohtaava. Pelkkä institutionaalinen ja kuriin keskittyvä opetus voi vähentää nuoren opiskelumotivaatiota ja tuottaa turvattomuuden tunnetta. (Kiilakoski, 2015, 39-40.)

2.5 Nuoruus ja päihteet

Koulukotiin sijoitetuilla nuorilla päihteidenkäyttö on yleistä. Koulukotisijoitukseen johtaneista tekijöistä päihteidenkäyttö on yksi suurimmista. Vuonna 2005 selvitettiin, että 55 prosentilla valtion koulukoteihin sijoitetuista nuorista on päihdeongelma. Päihteet ovat läsnä nuorten elämässä eri tavoin, mutta silti kaikki eivät käytä päihteitä. Ne nuoret, jotka käyttävät päihteitä, voivat liittää itse käyttöönsä vahvan sosiaalisen ulottuvuuden. (Pekkarinen, 2017, 26; ja Simonen, 2007, 33-36.)

Esimerkiksi alkoholinkäytön osalta nuorten päihteidenkäyttöä voidaan tulkita kulttuurisen piirteen tai sosiaaliryhmän mukaan. Itsenäistyneistä nuorista, jotka osallistuivat haastatteluuni, ei kukaan luokitellut itseään riippuvaiseksi päihteistä. Yksi nuori luokitteli itsensä tapakäyttäjäksi ja hänen käyttöönsä liittyi vahva pidäkkeetön sosiaalisuuden laji, joka ilmenee erään määrittelyn perusteella yltiöpäisenä kavereiden kesken tapahtuvana juhlintana. (Pekkarinen, 2017, 26; ja Simonen, 2007, 33-36.)

Päihteistä alkoholi aiheuttaa edelleen eniten haittoja terveydelle Suomessa. Suomen alkoholikulttuurille antaa leimaa se, että kuitenkin vain pieni osa suomalaisista juo suuren osan maassa yhteensä käytetystä

alkoholista. Kulttuurissa on vahvasti läsnä myös humalahakuisuus eli runsas alkoholin kertakulutus. Alkoholin kokonaiskulutus on nousussa ja alkoholin suurkulutusta esiintyy eniten nuorilla aikuisilla ja heistä nuorilla miehillä. (Kestilä, et al., 2007, 126-127.)

Alkoholin käytössä riskiraja on esimerkiksi kymmenen pulloa (3,3 litraa) viikossa kerryttää puhdasta alkoholia 120 grammaa. Päiväkohtainen riskiraja on noin 40 grammaa miehillä ja noin 20 grammaa naisilla. 18 – 29 -vuotiaista miehistä hieman alle 90 prosenttia käyttää alkoholia ja vastaavasti noin 85 prosenttia naisista käyttää alkoholia. Kyseisestä ikäryhmästä alkoholin suurkuluttajia eli riskirajan ylittäjiä on miehistä kahdeksan prosenttia ja naisista viisi prosenttia. (Kestilä, et al., 2007, 126-134.)

Laura Kestilän ja Mikko Salasuon (2007) selvityksessä nuoruudessa alkoholin riskikäyttöä ja epäterveellistä elämäntyyliä esiintyi erityisesti vain perusasteen koulutuksen käyneillä nuorilla. Koulutusryhmien väliset erot nousivat esille selvityksessä. Pidemmän koulutuksen käynyt ryhmä noudatti terveellisempiä elämäntapoja. Työttömyys toi myös lisää alkoholin kulutusta. Tilastojen perustella voitiin päätellä, että tupakointi, epäterveellinen ravinto ja vähäinen liikunta olivat yleisempää vähemmän koulutettujen nuorten ryhmässä. Samalla havaittiin, että psyykkiset ongelmat olivat yleisempiä siinä ryhmässä, jossa alkoholin kulutus oli runsasta. (Kestilä, et al., 2007, 136-137.)

Vanhempien päihteidenkäyttö vaikuttaa lapsien elämään. A-Klinikasäätiö keräsi kirjoituskilpailuun (2003) kertomuksia lapsen elämästä alkoholiperheissä. Kirjoitusten perusteella nousi esiin huoli, että päihdehuolto voi painottua päihdeongelmaisen itsensä auttamiseen, mutta samalla hoidon aikana perheen lapset kärsivät ja voivat itsenäistyä alkoholiperheistä, ennen kuin tilanne heidän lapsuuden

kodissa on selvinnyt. Vastaavat tilanteet tuovat oman haasteensa lastensuojelulle. (Peltoniemi, 2003, 168-169.)

Konkreettisesti tämä näyttäytyy lastensuojelun sijoituksessa oleville lapsille ja nuorille siten, että kotilomien järjestäminen ja suhteiden tukeminen vanhempiin tai huoltajiin voi olla haasteellista. Olennaista aikuisten käyttäessä alkoholia on muistaa, että lapsia voi ja pitää auttaa, vaikka päihdeongelmainen aikuinen jatkaisikin juomistaan. Perheissä, joissa käytetään runsaasti päihteitä, voi päihteiden ohella ongelmina lapsen kasvulle ja kehitykselle olla vanhempien epämääräiset ja epä johdonmukaiset roolit lapsen elämässä. (Peltoniemi, 2003, 168-169.)

Päihdeongelmaan liittyy usein moniongelmaisuus, joka näkyy lapsille turvattomuutena ja vanhemmuuden puutteena. Usein lapsi ei voi olla lapsi perheessään, jossa käytetään runsaasti päihteitä tai sen jäsenillä on päihdeongelmia. Lapsi joutuu suunnittelemaan oman käyttäytymisensä vanhemman päihteidenkäytön mukaan. Usein päihdeperheen kantava voima ja aikuisen roolin ottaja on perheen vanhin lapsi. Tässä yhteydessä päihdeperheestä huolta kantava lapsi on nimetty myös kadotetun lapsen identiteetin omaavaksi, koska hän joutuu jättämään väliin lapsuuden elämäntapoja pyrkiessään kohti aikuisen elämäntapoja liian nopeasti omaan kasvu- ja kehitysvauhtiinsa verrattuna. (Peltoniemi, 2003, 168-171.)

2.6 Valtion koulukodit

Valtion koulukotien keskeinen toimintastrategia on tuottaa nuorille hoitoa, jota aikaisemmat lastensuojelun yksiköt, koulu tai lasten- ja

nuorisopsykiatrian tukitoimet eivät ole riittävästi kyenneet auttamaan. Koulukodeissa on erityistä tukea tarjoava peruskoulu, joka toimii oman opetuksen järjestämisluvan puitteissa. (Pekkarinen, 2017, 20-25.)

Valtion koulukoteja ovat Limingan koulutuskeskus, Sairilan koulukoti Mikkelissä, Vuorelan koulukoti Vihdissä, Sippolan koulukoti Kouvolassa sekä Lagmansgårdenin koulukoti Pedersöressä. Koulukotien sijainti ja osa rakennuksista on säilynyt kymmeniä vuosia, joten rakennusten kunnossapito on vaatinut jatkuvia resursseja. Myös organisaatiouudistukset ja toiminnan kehittäminen on vaatinut resursseja 2000-luvulla. Koulukotien rahoitus määräytyy osastotyypeittäin laadituista vuorokausikohtaisista hoitomaksuista, jotka peritään sijoittavilta kunnilta. Koulujen rahoitus perustuu sekä sijoittavilta kunnilta perittäviin koulupäivämaksuihin että peruskoulujen valtakunnalliseen rahoitukseen. Koulukodit ovat joutuneet kohtaamaan sijoitusmäärien vähentymisestä johtuvia taloudellisia vaikeuksia erityisesti 2010-luvulla. (Pekkarinen, 2017, 20-25.)

Koulukotien historia Suomessa käynnistyi Kylliälän tilan lahjoittamisesta Viipurissa läänin vähävaraisten hyväksi vuonna 1805. Tilalle perustetun lasten kasvatustilaksi johtosääntö hyväksyttiin vuonna 1829. Vuonna 1852 asetettu vaivaishoitoasetus määritteli Valtion lastenhuoltovastuiksi pahantapaiset lapset. 1930-luvulla Valtion koulukotien määrä vakiintui yhdeksään ja sotien jälkeen niihin oli sijoitettuna nuoria eniten historiassaan. Ensimmäinen lastensuojelulaki astui Suomessa voimaan vuonna 1936. Koulukotien toiminta siirtyi 1960-luvulla silloin perustetun sosiaalihuollon alaiseksi. (Pekkarinen, 2017, 9-10.)

Kylliälän koulukoti siirrettiin vaiheittain Viipurista väliaikaisesti

Laukaaseen vuoden 1939 sodan vuoksi. Jo vuonna 1940 toimintaa siirrettiin Liminkaan. Kasvatustoimintaan oli muutoksen vuosina 1942 – 1944 sekä Talissa että Limingassa, mutta varsinaisesti toiminta keskittyi täysin Liminkaan vuodesta 1945 alkaen. Jatkosodan jälkeen koulukodin toiminta jatkui vain Limingassa. Limingassa koulukodissa oli vain poikia 1990-luvulle saakka. Vuonna 1994 Liminkaan otettiin myös tyttöjä. Vuonna 1993 koulukodin tälläkin hetkellä käytössä olevaksi nimeksi tuli Limingan koulutuskeskus. (Korpi, 2004, 90-95; ja Pekkarinen, 2017, 20-21.)

Pekkarisen tekemän selvityksen (2017) aikaan Limingassa oli keski-ikältään nuorin henkilöstö muihin koulukoteihin verrattuna. Noin neljä viidestä oli alle 45-vuotiaita, mutta silti neljällä viidestä oli yli viiden vuoden kokemus alalta. Kaikissa koulukodeissa henkilöstö on muodollisesti pätevää, mutta silti uusien työntekijöiden palkkaamisessa on haasteita, koska sopivia tai päteviä työntekijöitä on vaikeaa rekrytoida. (Pekkarinen, 2017, 20-21, 25.)

2.7 Koulukotien nuoret

Valtion koulukoteihin sijoitetuilla nuorilla on yleensä taustallaan yhtäaikaisesti useita kuormittavia tekijöitä tai käytösongelmia. Nuorten taustoihin kuuluu siis yleisesti moniongelmaisuus, jotka esiintyvät esimerkiksi aggressiivisuutena, karkailuna ja päihteiden käyttönä. Vaikeuksia on myös koulunkäynnissä tai siinä, ettei käy koulussa ollenkaan. Keskimääräinen nuoren sijoitusaika on Limingan koulutuskeskuksella 18 kuukautta, joka on muihin koulukoteihin verrattuna lyhin. Tilastollisesti Limingan koulutuskeskukseen

sijoitetaan nuoria eniten pääkaupunkiseudulta, Länsi-Suomesta ja Oulun seudulta. (Pekkarinen, 2017, 20-21, 26.)

Psyykkisiä ongelmia esiintyy eri muodoissa ja aggressiivisuuteen voi liittyä itsetuhoisuutena tai väkivaltaisuutena toisiin kohdistuen. Useilla nuorilla on havaittavissa samanaikaissairastavuutta, mikä tekee esimerkiksi psyykkisten ongelmien diagnosoinnista vaikeaa. Tilastollisesti ensisijainen sijoituksen syy liittyy psyykkisiin oireisiin harvemmin, mutta noin kahdella nuorella viidestä psyykkisiä oireita ilmenee muiden oireiden kanssa yhdessä. (Pekkarinen, 2017, 26-27.)

Yleisin taustalla vaikuttava ongelma ovat päihteet, jotka ovat haasteena noin neljällä nuorella viidestä. 2010-luvulla suonensisäisten huumeiden käyttö sijoitettujen nuorten keskuudessa on yleistynyt. 2000-luvun tutkimusten mukaan Manu Kitinojan (2005) asiakirja-aineistoihin perustuvasta selvityksestä käy ilmi, että 55 prosentilla Valtion koulukoteihin sijoitettuja nuorista on päihdeongelma ja Pirkko Lehto-Salon (2011) mukaan 39 prosentilla nuorista on diagnosoitu päihdehäiriö. (Pekkarinen, 2017, 26.)

Koulukoteihin sijoitettujen nuorten osalta rikostaustat eivät ole olleet merkittävässä roolissa. Yleisin nuorten tekemä rikos liittyy päihteisiin. Vuonna 2005 noin puolella koulukotiin sijoitettuja nuorista oli rikos tai rikosepäily taustallaan. Kymmenen vuotta myöhemmin vuoden 2015 tilastojen mukaan enää alle 40 % nuorista oli tehnyt rikoksia. Pekkarisen (2017) selvityksen perusteella koulukoteihin ohjautuukin yhä enemmän päihde- ja mielenterveysongelmaisia nuoria, joista osa olisi voinut hyötyä myös psykiatrisista osastojaksoista. (Pekkarinen, 2017, 28-29.)

Pekkarinen nostaa selvityksessään myös sellaisia havaittuja koulukotimaailman erityispiirteitä, joihin ei kuitenkaan ole kaikkia

koulukoteja kattavaa tilastointia. Erityispiirteistä merkittävä on koulukoteihin sijoitettujen lasten pitkät palveluketjut. Tästä ei ole kaikkia koulukoteja koskevaa kattavaa tilastointia, mutta yhden koulukodin perusteella selvitettyinä nuoret ovat kiertäneet keskimäärin kolme sijoituspaikkaa ennen koulukotiin saapumistaan. (Pekkarinen, 2017, 30.)

Keskiarvoinen sijoitusikä puolestaan vaihtelee koulukodeittain välillä 15 – 16 vuotta. Jos koulukotisijoitus kestää siihen saakka, kun nuoret ovat täysi-ikäisiä, he voivat viettää 2 – 3 vuotta koulukotimaailmassa. Jos nuori on sitä ennen ollut noin kolmessa sijoituspaikassa, nuori voi käytännössä kasvaa lapsuudesta aikuisuuteen laitossijoituksessa useiden vuosien ajan. Tarkkaa tilastoa ei ole saatavilla siitä, kuinka pitkä on keskimäärin koulukodeista itsenäistyvien nuorten kokonaisaika koko elämänsä aikana lastensuojelun sijoituksessa eri laitoksissa. (Pekkarinen, 2017, 30.)

Eräs erityispiirre on maahanmuuttaja- tai adoptiotaustaisuus. Näiden ryhmien piirteet ovat osin erilaisia, mutta niitä yhdistää pitkä lastensuojelupolku. Maahanmuuttajien osalta toimivasti toteutettu monikulttuurisuus voi tuoda haasteen siinä, että kaikissa kulttuureissa eivät nuoren oikeudet ja velvollisuudet rakennu niin tiukasti biologisen iän varaan kuin suomalaisessa kulttuurissa. Adoptioperheissä varhaisvaiheen kiintymyssuhteisiin liittyvät häiriöt nousevat puolestaan suureen rooliin. Näiden erityisryhmien kanssa ammattilaiset ovat kaivanneet lisäkoulutusta oman työnsä kehittämiseen. (Pekkarinen, 2017, 30; ja Honkasalo, et al., 2007, 119.)

Taulukko 1. Yhteenveto koulukoteihin sijoitettujen nuorten erityispiirteistä (Pekkarinen, 2017).

Koulukoteihin sijoitettujen nuorten erityispiirteitä.	
1.	Moniongelmaisuus. Sijoitetuilla nuorilla on yleensä taustallaan yhtäaikaisesti useita kuormittavia tekijöitä tai käytösongelmia. Ne esiintyvät esimerkiksi aggressiivisuutena, karkailuna ja päihteiden käyttönä.
2.	Vaikeudet koulunkäynnissä. Vaikeuksia koulunkäynnissä tai ettei käy koulussa ollenkaan.
3.	Psyykkiset ongelmat. Psyykkisiä ongelmia esiintyy eri muodoissa ja aggressiivisuuteen voi liittyä itsetuhoisuutena tai väkivaltaisuuksina toisiin kohdistuen.
4.	Päihteet. Yleisin taustalla vaikuttava ongelma ovat päihteet. 2010-luvulla suonensisäisten huumeiden käyttö on yleistynyt.
5.	Pitkät palveluketjut. Koulukoteihin sijoitettujen lasten pitkät palveluketjut: nuoret ovat kiertäneet keskimäärin kolme sijoituspaikkaa ennen koulukotiin saapumistaan.
6.	Maahanmuuttaja- tai adoptiotaustaisuus. Erityispiirteenä oleva maahanmuuttaja- tai adoptiotaustaisuus: niitä yhdistää pitkä lastensuojelupolku. Maahanmuuttajien osalta kieli- ja kulttuurierot sekä adoptioerheissä varhaisvaiheen kiintymyssuhteisiin liittyvät häiriöt tuovat haastetta kasvuun ja kehitykseen koulukotiympäristössä.
7.	Perherakenteet. Perherakenteiden moninaisuus sekä yksinhuoltajuuden yleisyys: lasten huoltajilla korostuu kasvatuksellinen keinottomuus, uupumus oman lapsensa huoltamiseen sekä huoltajien ylisukupolviset ongelmat vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen.

Erityispiirteenä voidaan pitää myös perherakenteiden moninaisuus sekä yksinhuoltajuuden yleisyys. Perhetaustasta riippumatta koulukoteihin sijoitettujen nuorten huoltajilla korostuu kasvatuksellinen keinottomuus sekä uupumus oman lapsensa huoltamiseen. Samalla aiempien tutkimusten mukaan koulukotinuorten huoltajien ylisukupolviset ongelmat tuovat lisähaastetta nuorten kanssa toimimiseen. Kaikkien näiden osalta keskeisessä roolissa on perhetyön onnistuminen. (Pekkarinen, 2017, 29-30.)

2.8 Koulukotien tulevaisuudessa kilpailua yksityisten kanssa

Elina Pekkarinen (2017) tuo selvityksessään Valtion koulukotien tulevaisuudesta esille markkinatilanteen muutosten lastensuojelualalla. Yksityistäminen tapahtuu Suomessa nopeasti, mikä on tuonut keskeiseksi tekijäksi lastensuojelupalveluiden hinnan. Silti Valtion koulukotien kilpailuvalttina voi olla tehtäviinsä koulutettu muodollisesti pätevä henkilökunta. (Pekkarinen, 2017, 7, 25, 66-67.)

Pekkarinen mainitsee erityisesti haastavaksi tilanteen pitkää laitosasumista tarjoavissa sosiaalihuollon palveluissa. Esimerkkinä hän nostaa Lastensuojelun Keskusliiton (2015) kannanoton, jossa korostetaan kilpailutusprosessissa lapsen edun huomioimista ja lapsivaikutusten arviointia. Sosiaalisektorin laitospalveluista lastensuojelun sijaishuoltopalvelut ovat yksityistyneet eniten. (Pekkarinen, 2017, 7, 66-67.)

Valtakunnan tasolla sosiaali- ja terveystalveluiden muutos vaikuttanee koulukotien toimintaan, mutta niin kauan kun muutosprosessi on

kesken, vaikutuksia voi vain arvailla. Koulukotien omat uudistukset ja muutokset ovat jo vaikuttaneet toimintaan ja Pekkarisen selvityksessä koulukodeissa toivottiin tilanteen rauhoittumista ja rakenteiden vakiintumista. (Pekkarinen, 2017, 62.)

Selvityksen perusteella koulukodeissa uskottiin vahvasti koulukotityyppisen hoidon tarpeellisuuteen vielä tulevaisuudessakin. Perusteena oli, että nuorissa on edelleen niitä, jotka tarvitsevat laitoshuoltoa hoitoa. Samassa yhteydessä tulevaisuuden haasteiksi nostettiin päihdeongelmien vaikeutuminen, koulu- ja työelämän lisääntyvät vaatimukset osaamisessa, ihmisten liikkuvuus ja perheiden murros. Tässä kehityksessä nuorten ja perheiden ongelmat monimutkaistuvat. (Pekkarinen, 2017, 63.)

Valtion koulukodeista tekemässään selvityksessä Elina Pekkarinen (2017) otti kantaa tilanteeseen, että koska koulukodeissa annettava hoito pohjautuu vahvasti julkiseen vallankäyttöön ja ihmisen itsemääräämisoikeuden rajoittamiseen, koulukotitoiminnan tulisi olla pääsääntöisesti julkisesti tuotettua ja järjestettyä toimintaa. Pekkarinen ei sulje pois yksityisten toimijoiden työkenttää tai arvioi niiden ammattitaitoa. Tällä hetkellä valtion viittä koulukotia ohjaa oma lakinsa sekä samalla niitä ja kahta yksityistä toimijaa ohjaa yhteiset lait. Perusrakenteet kaikissa koulukotityypeissä ovat samat, mutta Valtion koulukodit toimivat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa. Pekkarisen perustelut liittyvät koulukotien toiminnan periaatteeseen, että missä määrin kaupalliset tahot voivat toteuttaa esimerkiksi lain perusteella toteutettavia yksilöön kohdistuvia rajoituksia tai vallankäyttöä. (Pekkarinen, 2017, 66-67.)

3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelminä käytän kvalitatiivista nuorten haastattelua ja niiden tuloksista tehtyä teemoitteluanalyysiä. Tiiviin kirjallisuusanalyysin kautta tuon esiin keskeisiä sisältöjä, erilaisia indikaattoreita sekä erityisteemoja, jotka liittyvät tutkimusaiheeseeni. Teemoittelu on yksi toimiva tapa analysoida tutkimusaineistoani. Tässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulosten tulkintaan liittyy koko tutkimusprosessin tarkastelua, koska myös sillä on merkityksensä, koska ovat jättäneet vastaamatta haastatteluihin tai ketä ei ole saatu tavoitettua. (Eskola, et al., 2008, 13-16, 178-179.)

3.1 Tutkimusmetodologia

Tutkimusmetodologisesti tätä työtä voisi kuvailla etnografisia piirteitä sisältäväksi, koska tutkittu ajanjakso pureutuu yksikön yhteisössä nuoren kokeman toimintakulttuurin ja alakulttuurien vaikutuksiin sekä nuoren oman toimintansa sisältöjen ja merkitysten tarkastelemiseen tässä ympäristössä. Oma työtehtäväni sijoittuu juuri tähän nuorten kasvuympäristöön. (Tolonen, et al., 2007, 90.)

Koulukotiyhteisössä toimintakulttuuriin kuuluvat esimerkiksi aikuisjohtoisuus sekä lakisääteiset ja perustellut rajoitukset. Alakulttuureina koulukodeissa näyttäytyvät erilaisten nuorten tyylit ja toiminta, kuten kuntoilua ja punttisalia ihannoiva kulttuuri tai hiphop-musiikkia ihannoiva ja tuottava kulttuuri. Haastattelutilanteet eivät ole etnografisia, vaan haastattelut toteutettiin ennalta suunniteltujen kysymysten perusteella ja haastateltavan kanssa vietetään aikaa vain lyhyen hetken verran. (Tolonen, et al., 2007, 90.)

Yleisesti ottaen etnografia pyrkii selvittämään yksilön toimintaa ja käsityksiä ympäristöstään sekä selvittämään sosiaalisia rakenteita. Koulukotiyhteisö muodostaa oman ympäristönsä, jossa nuori elää intensiivisesti osana yhteisöä. Alakulttuurit voivat ilmetä koulukotiyhteisössä esimerkiksi hoppari-, skeittari-, rasta- tai narkkarikulttuureiden esiintymisenä. (Lundy Dobbert, et al., 1992, 95.)

Jos tätä tutkimustani peilaa myönteisen tunnistamisen näkökulmaan, on mielenkiintoista tarkastella niitä ristiriitatilanteita, joita syntyy suomalaisen yhteiskunnan arvojen ja maahanmuuttajataustaisten nuorten arvostusten osalta. Nuorilla on toki yhteinen kulttuuri ja koulukotiyhteisö ympärillään, mutta arvomaailmat voivat poiketa toisistaan. Myönteisen tunnistamisen näkökulma korostaa nuoren tukemista johonkin suuntaan ja johonkin pyrkimykseen. Koulukodeissa voidaan tukea nuoria saavuttamaan omia pyrkimyksiään, jos ne eivät ole ristiriidassa yhteiskunnan lakien ja asetusten kanssa. (Häkli, et al., 2015, 180-181.)

Arvojen ohella nuorten tunteita ja heille asetettuja odotuksia tarkastelemalla olisi mahdollista selvittää laajemmin nuoren asemaa ja sen muuttumista eri kulttuurien kohtaamisissa. Yhtäältä nuorisokulttuuriin kuuluvat alakulttuurit, kuten hoppari-identiteetti, voivat yhdistää syntyperäisiä suomalaisia ja maahanmuuttajanuoria, toisaalta ne voivat ilmetä eri toimintatapoina yhteiskunnan osa-alueilla ja erottaa nuoria toisistaan sosiaalisesti. (Lundy Dobbert, et al., 1992, 102.)

Jos otos olisi ollut mahdollista saada määrällisesti suurempana, tukena olisi voinut käyttää tilastollista menetelmää. Kohderyhmään kuului kaikkiaan 141 nuorta ja heistä 16 osallistui tutkimukseeni. Muutama itsenäistyneistä nuorista oli nuorten kertomusten mukaan kuollut. Koko

määrään verrattuna vastausprosentiksi muodostui hieman yli 11. Toisaalta tutkimustuloksena voidaan pitää myös sitä, miten haastavaa nuoria oli tavoittaa ja miten jälkiseuranta oli toteutunut vain osalla nuorista. Tutkimus on laadullinen ja se kertoo sellaisten nuorten kokemuksista, jotka olivat valmiita niitä jakamaan. (Carspecken, et al., 1992, 512-513.)

Tutkimukseni luotettavuuden arvioinnissa voi soveltaa esimerkiksi kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden määrittelyä Jonathan Potterin ja Margaret Wetherellin (1987) mukaan. Siinä olennaista ovat tutkimuksen koherenssi, hedelmällisyys, siitä nousevat uudet ongelmat ja osallistujien orientaatio tutkittavaa asiaa kohtaan. Koherenssi tarkoittaa, että tutkimusaiheesta on olemassa ennakko-oletukset, joita koetellaan. Omat keskeiset ennakko-oletukseni olivat, että sosiaaliset suhteet eri muodoissaan edistävät nuorten itsenäistymistä ja puutteet nuorten elämänhallinnassa tai puutteet elämänhallinnan tukemisessa puolestaan estävät heidän itsenäistymistään. (Eskola, 2008, 221-222; ja Potter, et al., 1987.)

Jos poikkeuksellisia tapauksia suhteessa ennakko-oletuksiin syntyy runsaasti, on tulkintoja tarkistettava. Huomioitavaa on, että lähdin tutkijan roolissa keräämään tietoja niin sanotusti puhtaalta pöydältä, mutta itsenäistoiminnassa olevat sisällöt ja tavoitteet ovat olleet tiedossani tutkimusta suunnitellessa. (Eskola, 2008, 221-222; ja Potter, et al., 1987.)

Hedelmällisyys tarkoittaa sitä tiedon ja sovellettavien tulosten määrää, mitä tutkimusanalyysillä voidaan tuottaa. Uusien ongelmien esiin nouseminen tutkimuskohteessa kvalitatiivisen analyysin kautta on omalta osaltaan onnistuneen tutkimusanalyysin osoitus. Näiden lisäksi tutkimukseen osallistuneilla on oltava riittävä orientaatio aiheeseen ja

heidän tulisi pystyä varmentamaan tutkimusanalyysin tulokset. Tosin sanoen nuorten olisi tunnistettava asiat ja ilmiöt, joita heidän vastauksistaan on tutkimusanalyysin kautta tuotettu. Samaan luotettavuuden osa-alueeseen liittyy tutkimuksen toistettavuus, sillä vastaava tutkimus tulisi kyetä toistamaan tutkimusraportin selvityksen perusteella. (Eskola, 2008, 221-222; Potter, et al., 1987; ja Varto, 1992, 111.)

Luotettavuuteen liittyy myös satunnaisuuksien ja epäolennaisuuksien puuttumista tutkimustuloksista. Tutkimusaineiston tuottaminen ja analysointi ovat tärkeitä lisäten luotettavuutta. Tulokset ovat johdettuja keväällä 2018 tehdyistä haastatteluista, jotka tuottivat riittävästi aineistoa vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Tutkimustuloksia käsiteltäessä on otettava huomioon niiden sijoittuminen esimerkiksi tutkimuksen kohteena olevien nuorten merkitysyhteyksiin ja elämismailman monitasoisuuteen. (Varto, 1992, 103-105; ja Christians, 2000, 140.)

Tutkimukseni tarkastelee itsenäistymistä, ainutkertaista ilmiötä, yksittäisen nuoren itsenäistymisprosessin osaa, josta ei voi rakentaa lainomaisuutta toisten nuorten itsenäistymiselle. Nuorten itsenäistymisprosessiin liittyviin kuvauksiaan pohjautuen tehty temaattinen analyysi rakentaa vastauksia ja yleistyksiä tutkimuskysymyksiin, joka tukee tämän tutkimuksen pätevyyttä. Tutkimuksen tuloksista ei ole tarkoitus tehdä tilastollisia yleistyksiä, vaan suhteuttaa nuorten vastauksia toisten nuorten kertomuksiin sekä pohtia miten niiden yleiset sisällöt näkyvät nuorten kertomuksissa. (Varto, 1992, 101-103.)

Tutkimuskohteena olevien nuorten tutkimukseen liittyy erilaisia merkityssuhteita, joita voidaan jakaa yksittäisiin osa-alueisiin.

Tutkimustilanteeseen liittyvät mielellistä sisältöä sisältävä ihmismieli, ja samalla kokemuksen kohde. Myös itse mielellinen sisältö ja kieli, jolla mielellinen sisältö kiinnitetään kytkeytyvät tutkimustilanteeseen rakentaen tutkimuksen toteuttamiselle välttämättömän pohjan. (Varto, 1992, 57.)

Koulutus – myös koulukodeissa – kasvattaa ja kouluttaa nuorista yhteiskunnan jäseniä, sosiaalista heitä ja ohjaa nuoria koulumaailman arvojen mukaiseen elämään ja itsenäistymiseen. Näin ollen yksittäinen nuori on oman kasvunsa, kehityksensä ja identiteetin rakentamisen osalta linkittynyt koulujärjestelmään sen arvoineen sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen virallisen opetuksen taholta. Koulukoteihin sijoitettujen nuorten osalta koulukotien koulut toimivat heille yhteiskuntaan sosiaalistavina rakenteina. (Deyhle, et al., 1992, 609-610.)

3.2 Tutkimusaineistot

Tässä tutkimuksessa käytän tehostetun hoidon osastoista lyhennettä TEHO sekä tehostetun itsenäistymisharjoitteluosaston käytän osaston nimeä Johtola. Limingan koulutuskeskuksesta käytän sen virallista lyhennettä LKK. Erityisen huolenpidon osastoista käytän lyhennettä EHO.

Haastatteluuni osallistuneet LKK:lta itsenäistyneet nuoret ovat pääsääntöisesti olleet sinne tullessaan aloittaneet EHO:lla – Parkissa tai Joukolassa, joista matka on jatkunut pääsääntöisesti TEHO:lle. Parkki ja Joukola toimivat edelleen koulutuskeskuksen laitosalueella. Ne ovat sijoitettuna samaan uudisrakennukseen, jossa laitospaikkoja

molemmilla osastoilla on viisi. TEHO:t ovat sijoitettuna osin laitosalueella, mutta yksi osasto on vielä toistaiseksi laitosalueen ulkopuolella.

Jos nuori sijoitetaan suoraan EHO:lta Parkista tai Joukolasta Johtolaan, siirtymätyöskentely toteutetaan pääsääntöisesti Parkissa ja Joukolassa. Siihen liittyy esimerkiksi tulohaastattelu ja muita tulorutiineita, mutta ennen kaikkea ohjaajan ja nuoren suhteen rakentamista. Aineistosta ei selviä miten ohjaajasuhteet ovat rakentuneet tällaisissa tilanteissa, vaikka nuoret toki ohjaajaan liittyviä tekijöitä mainitsevatkin eri yhteyksissä.

Taulukko 2. Nuoren yleinen sijoituspolku Limingan koulutuskeskuksella.

Nuoren yleinen sijoituspolku Limingan koulutuskeskuksella	
<i>Siirtymä</i>	<i>Sijoittaminen (Tilastollinen keskiarvoikä 15 – 16 vuotta.)</i>
Osasto	Erityisen huolenpidon osasto (EHO)
<i>Siirtymä</i>	<i>Siirtymätyöskentely</i>
Osasto	Tehostetun hoidon osasto (TEHO)
<i>Siirtymä</i>	<i>Siirtymätyöskentely</i>
Osasto	Tehostetun itsenäistymisharjoittelun osasto (Johtola)
<i>Siirtymä</i>	<i>Itsenäistyminen (Ikä vastaajien osalta 17 – 18 vuotta.)</i>

Jos nuori sijoitetaan puolestaan TEHO:lta Johtolaan, siirtymätyöskentely toteutetaan vapaammissa puitteissa osastojen välisenä yhteistyönä. Tähän toimintaan sisältyy esimerkiksi

tulohaastattelu, tulorutiineja, tutustumispäiviä sekä yöpymisiä uudessa huoneessaan Johtolassa. Haastatteluissa tähän siirtymään viitattiin esimerkiksi arkirytmien muuttumisena ja vapauden lisääntymisenä.

3.3 Tutkimusmenetelmät

Empiirisen aineiston osalta toteutan kvalitatiivista analyysia eri menetelmin. Empiirisen aineiston osalta olen lähtenyt rakentamaan pöydältä vastausten tuomia pääteemoja. Teoriaa on sen jälkeen hankittu lisää avaamaan niitä teemoja, joita vastauksista on noussut esiin. Kirjallisuuden kautta perehtymällä teoreettisiin sisältöihin määrittelen ja hahmotan tutkittavan aihealueen rakenteita ja ominaisuuksia taustateoriaa varten. Esimerkkinä mainittakoon siirtymätutkimusten kautta itsenäistyvien nuorten nuoruuden siirtymävaiheiden kuvaaminen. Näihin siirtymiin voi mahdollisesti peilata nuorten esille nostavia itsenäistymistä estäviä tai edistäviä menetelmiä. (Eskola, et al., 2008, 19.)

Keskeinen menetelmä haastattelujen analyysissa teemoittelu. Koulukotimaailma olisi tarjonnut pohjaa diskurssianalyysille siinä tapauksessa, että tutkijana olisi voinut osallistua koulukotiarkeen ja perehtyä sen sosiaalisesti rakentuvaan inhimilliseen toimintaan kokonaisuutena. Näitä sosiaalisten rakenteiden kuvauksia ja toiminnan määrittelyjä tuli vastaajilta esille toki kokemusten kertomisen kautta, mutta tässä tapauksessa tematisoinnin kautta saa tarkoituksenmukaisemmin vastauksen tutkimuskysymyksiin. (Eskola, 2008, 161, 174-175.)

Teemoittelun kautta tutkimusaineistosta voi nostaa esiin keskeisiä tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tällä menetelmällä pyrin löytämään toistuvia aiheita tai aihealueita, jotka liittyvät ensimmäisellä tasolla joko itsenäistymistä edistäviin tai estäviin tekijöihin. Tämä ensimmäisen tason analyysi muodostaa kaksi luokkaa, joista jatkan teemoittelemalla ryhmien ja alaluokkien muodostamista yksityiskohtaisemmilla osa-alueilla. Näitä estäviä ja edistäviä tekijöitä sijoitetaan havaintojen analyysissa suhteeseen vastaajien käsitykseen itsenäistymisestä ja siihen liittyvistä asioista. (Eskola, 2008, 174-175.)

Taulukko 3. Tutkimukseen soveltuvat nuoret osastoittain ja kirjausjärjestelmä Nappulan taustatietojen mukaan jaoteltuna.

	yht.	kohde-ryhmä	kohderyhmästä		kohderyhmän ikäjakauma											
			tyttöjä	poikia	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
Osastot																
Johtola	42	36	15	21	2	1	1	2		4	4	8	8	6	1	
Veikkonen	25	17	10	7	2		3		5	1	3	1	1			
Amiko	17	11	0	11		1	1	1		1	4	3				
Mäkelä	15	8	2	6	2	1		1		1	3					
Ritola	12	6	2	4	1		1			2	1	1				
Osastot yht.	111	78	29	49	7	3	6	4	5	9	17	13	9	6	1	
Ilman osastoa																
	79	63	12	51	17	17	9	11	4	4	1					
Kaikki nuoret	190	141	41	100	24	20	15	15	9	13	18	13	9	6	1	

Rajasin haastateltavien ryhmän siten, että otin yhteyttä 2010-luvun

puolella tulleet valtion koulukodeissa käytössä olevan kirjausjärjestelmä Nappulan aikaisiin asiakkaisiin, jotka ovat itsenäistyneet Limingan koulutuskeskukselta. Tutkimuksen kohderyhmään soveltuvista nuorista on kotiutunut tehostetun hoidon osastoilta Veikkosesta 25, Mäkelästä 15, Ritolasta 12 ja Amikosta 17 sekä tehostetun itsenäistymisharjoittelun osastolta Johtolasta 42. Heistä on täysi-ikäisiä ja kotiutuneita nyt Veikkosesta 17, Mäkelästä 8, Ritolasta 6, Amikosta 11 ja Johtolasta 36.

Osa tutkimukseen soveltuvista nuorista on lähtötietojen perusteella kategoriassa siirtyvät nuoret. Heistä tutkimukseen soveltuvia täysi-ikäisiä ja kotiutuneita on 63. Siirtynyt merkintä voi tarkoittaa sitä, että nuoret ovat olleet jonkun osaston kirjoilla ja muuttaneet pois, mutta heitä ei ole asiakastietojärjestelmässä enää kiinnitetty osaston vahvuuteen. Niiltä nuorilta, jotka sain tältä listalta kiinni, selvitin kysymällä, että miltä osastolta he ovat itsenäistyneet. Näin ollen vastaajajoukon pystyi jakamaan eri osastojen kesken. Lopputuloksissa käsittelen nuoria joko tehostetun hoidon tai tehostetun itsenäistymisharjoittelun osastoilta itsenäistyneiksi.

Tutkimukseen osallistuneista nuorista suurin osa osallistui haastatteluihin heti yhteydenottoni jälkeen. Kaksi siirsi haastatteluun osallistumisestaan omien kiireidensä vuoksi myöhäisempään ajankohtaan, mutta vastasivat silti. Sen sijaan suurin joukko tavoitetuista nuorista vastaajista oli niitä, jotka eivät vastanneet soittoon tai tekstiviestiini. Käytännössä suurin osa tutkimusaineistosta oli tuotettu jo ensimmäisen kuukauden aikana. Käytin haastattelujen toteuttamiseen neljä kuukautta. Viimeisen kuukauden aikana tein päätöksen lopettaa niille nuorille soittamisen, jotka eivät olleet edellisiin yhteydenottoihinkaan vastanneet.

Tässä tutkimuksessa ei ole merkitystä tutkimukseni kannalta, minkä ikäisenä nuori on kotiutunut, koska kotiutuminen on tapahtunut joko lähes 18-vuotiaana tai 18-vuotis syntymäpäivänä. Tosin se olisi oma mielenkiintoinen yksityiskohta verrata alaikäisenä ja täysi-ikäisenä muuttaneiden nuorten kokemuksiä. Ennakkoon ei ollut tietoa, kuinka moni nuorista on vielä elossa tai kuinka moneen saa yhteyttä, sekä kuinka moni ryhtyy yhteistyöhön. Vuonna 2018 Limingan koulutuskeskuksella olevat nuoret ja samalla 2018 vuoden puolella itsenäistyneet olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle. Perusteena on se, että olen itse ollut työskentelemässä kyseisenä aikana itsenäistyvien nuorten parissa ja tahdon eriyttää asemani tutkijan rooliin.

3.4 Haastatteluun osallistuneet nuoret

Haastatteluun osallistui TEHO:lta Amikosta, Mäkelästä, Ritolasta tai Veikkosesta itsenäistyneitä nuoria seitsemän. Yhteensä tutkimusajankohdalla 2007 – 2017 suoraan kyseisiltä osastoilta itsenäistyneitä nuoria oli tilastojen mukaan 69, joista 30 nuorta oli saatavissa kiinni. Taustatietojen perusteella heistä oli tyttöjä yksi ja poikia kuusi. Heistä kolme oli kyselyä toteutettaessa 18 vuotta, kaksi 19 vuotta ja kaksi 20 vuotta. Koska jälkiseurantaa oli tehty vain muutaman nuoren kohdalla, ei itsenäistyneiden nuorten kokonaismäärä pidä välttämättä paikkaansa vaan on suuntaa antava. Alaikäisenä LKK:lta lähtenyt nuori on voinut vielä päätyä sijoitukseen johonkin toiseen laitokseen, mutta siitä ei LKK:n kirjauksissa ole tietoa sijoituksen päätyttyä.

Johtolasta itsenäistyneitä haastatteluun osallistui yhdeksän. Tutkimusajankohdalla 2007 – 2017 nuoria oli itsenäistynyt sieltä 84,

joista 31:en nuoreen otettiin yhteyttä. Siinä ovat kaikki ne nuoret, jotka ovat siirtyneet sinne LKK:n sisällä TEHO:lta tai EHO:lta. Tyttöjä heistä oli neljä ja poikia viisi. Yksi oli 18 vuotta, kaksi 19 vuotta, kaksi 20 vuotta, yksi 23 vuotta, yksi 24 vuotta, yksi 27 vuotta ja yksi 28 vuotta.

Taulukko 4. Haastatteluun osallistuneiden nuorten jakauma osastoilla. Sukupuolijakauma perustuu taustatietoihin.

Osasto	Tyttö	Poika	Yhteensä
TEHO	1	6	7
Johtola	4	5	9
Yhteensä	5	11	16

Taulukko 5. Haastatteluun osallistuneiden nuorten ikäjakauma osastoilla.

Osasto	Ikä (vuotta)	Keskiarvo (vuotta)
TEHO	3 x 18, 2 x 19 ja 2 x 20	18,9
Johtola	18, 2 x 19, 2 x 20, 23, 24, 27, 28	22,0
Yhteensä		20,6

Johtolasta itsenäistyminen tapahtuu pääsääntöisesti, kun nuori täyttää 18 vuotta. Sen vuoksi on harvinaisempaa, että nuori joutuisi vielä lastensuojelun sijoitukseen Johtolan jälkeen, mutta alaikäisten pois muuttaneiden nuorten osalta tämäkin on mahdollista. Kaksi haastatteluun osallistuneista nuorista itsenäistyi alaikäisenä, mutta he muuttivat tukiasuntoon. Muut haastatteluun osallistuneet itsenäistyivät omiin asuntoihinsa. Haastatteluun osallistuneiden nuorten

sijoitusten kesto vaihteli kuukausista vuosiin. Muutama nuori oli käynyt vain muutamia kuukausia osastolla, miltä itsenäistyi. Joidenkin nuorten osalta Johtolassa oli useampi sijoitusjakso, jolloin hän palasi välillä toisten osastojen kautta takaisin Johtolaan.

Taulukko 6. Haastatteluun osallistuneiden nuorten sijoitusten kestot osastoilla.

Osasto	Sijoitusaika (kk)	Keskiarvo (kk)
TEHO	4, 6, 9, 24, 32, 36 ja 40	21,6
Johtola	2, 6, 4 x 24, 48, 56 ja 66	30,4
Yhteensä		26,8

TEHO:lta itsenäistyneiden kokonaissijoitusajat Limingassa olivat neljä, kuusi, yhdeksän, 24, 32, 36 ja 40 kuukautta. Sijoitusten kestojen keskiarvo on hieman alle 22 kuukautta eli alle kaksi vuotta. Johtolasta itsenäistyneiden nuorten sijoitusten yhteiskestot LKK:lla olivat kaksi, kuusi, neljällä noin 24, yhdellä nuorella 48, yhdellä 56 ja yhdellä 66 kuukautta. Sijoitusten keskimääräinen kesto oli pidempi, kuin TEHO:lta itsenäistyneiden nuorten, sillä jos yhden poikkeuksen muodostaman kaksi kuukautta käyneen nuoren laskee pois keskiarvosta, Johtolan kautta itsenäistyneiden nuorten keskiarvosijoitusaika on 34 kuukautta eli hieman alle kolme vuotta. Sijoituksen kokonaiskestot ovat tutkimukseen osallistuneiden nuorten itse kertomia. Jotkut nuoret eivät muistaneet sijoituksensa kestoja tarkasti, joten se voi heittää muutamalla kuukaudella. Tutkimustulosten kannalta sillä ei kuitenkaan ole merkittävää vaikutusta, koska nämäkin nuoret kykenivät tunnistamaan itsenäistymistä estäviä ja edistäviä tekijöitä laitossijoitusjaksonsa ajalta.

Hieman alle puolet vastanneista on itsenäistynyt TEHO:lta Amikosta, Mäkelästä, Ritolasta tai Veikkosesta. Näille osastoille he ovat tulleet joko laitoksen sisältä EHO:lta Parkista tai laitoksen ulkopuolelta. Tutkimukseen osallistuneista nuorista yksi sijoitettiin Johtolan jälkeen vielä TEHO:lle, josta hän itsenäistyi omaan asuntoonsa. Yksi tutkimukseen osallistuneista nuorista on ehtinyt olla sijoitettuna Limingassa myös LKK:n perhekotiin. Perhekodit eivät ole enää toiminnassa. Alle puolet vastanneista oli sijoitettuna LKK:lla kaikilla kolmella osastotyypillä, EHO:lla, TEHO:lla ja Johtolassa, josta itsenäistyminen toteutettiin.

3.5 Eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettisyyden kannalta tavoitteenani on suojella tutkittavia, heidän anonymiteettiaan. Sen vuoksi olen esittänyt lainaukset nuorten vastauksista lyhyinä, ettei heitä tunnistettaisi kertomustensa perusteella. Tutkimus noudattaa muutenkin tutkimuseettisen neuvottelukunnan tutkimuseettistä ohjeistusta, mikä tarkoittaa esimerkiksi, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja yksityisyyttä kunnioittavaa. Nuorilla ovat voineet halutessaan jättää vastaamatta. Tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyttä ei paljasteta eikä heidän vastauksistaan voida heitä identifioida. Tämän vuoksi en ole esimerkiksi lainauksissa määritellyt tarkemmin nuoren ikää tai sukupuolta. (Hirvonen, 2006, 31-32.)

Tutkimuksella on eri tarkoituksia, jotka liittyvät esimerkiksi itsenäistymistoiminnan kehittämiseen, joten tutkimus ei ole arvoton tutkimus pelkän tutkimisen vuoksi. Tutkimus kytkeytyy vahvasti

aikaisempiin tutkimuksiin ja keskittyy yhteen koulukotitoiminnan osa-alueeseen eli itsenäistymistä tukevaan toimintaan. Tutkimus on rehellistä, huolellista, luotettavaa ja tarkkaa. Tutkimus on avointa ja siitä tiedottaminen vastuullista. Tutkimuksessani kunnioitan muiden tekemää tutkimusta aihealueeseen liittyen sekä viittaan niihin asianmukaisilla tavoilla. Tietoaaineistot tutkimukseen liittyen on tallennettu asianmukaisella tavalla ja henkilötietoja ei käsitellä missään vaiheessa tutkimuksen tulosten analyysia. (Deyhle, et al., 1992, 611-612; ja Christians, 2000, 139.)

Tutkimuseettisesti on kuitenkin otettava huomioon se seikka, että joillekin nuorille sijoitus on voinut olla henkisesti raskasta aikaa ja siitä on jäänyt myös henkisiä taakkoja ja ongelmakohtia mieleen. Tutkimusta ja haastatteluja tehdessä on huomioitava se, ettei aiheuta nuorille mielipahaa tai vaikeita tilanteita kysymysten kautta. Riskit tällä on minimoitava ja tarvittaessa haastattelu keskeytettävä. Jos olisin havainnut sellaista tapahtuvan, olisin tukenut nuorta mahdollisten olemassa olevien tukipalveluiden piiriin purkamaan esille noussutta asiaa tai uusien ammattilaistahojen pariin. Tutkijan on syytä huomioida tutkimuseetiikan lisäksi tutkittavan ammattialan oma etiikka, joka ohjaa toimintaa tiedonkeruun osalta. Jokaisessa tutkimuksessa on tärkeää huomioida, että aito eettisyys ei ole pelkää mekaanista sääntöjen seuraamista. (Hirvonen, 2006, 32-33; Gylling, 2006, 349-350, 358; ja Carspecken, et al., 1992, 513.)

Yksityisyys rajoineen määrittyy osin tilannesidonnoisesti, sillä ihminen voi eri tilanteissa ja eri iässä määritellä myös omaa yksityisyyttään eri tavoin. Itsemääräämisoikeudessa keskeistä on, että nuori päättää, mitä kertoo. Toisin sanoen tässä tutkimuksessa jokainen nuori kertoo näkemyksiään omalla tavallaan ja itse rajansa määritellen. Koska tutkimukseen osallistuvat nuoret tulevat osin myös tehostetun

itsenäistymisharjoittelun osastolta, nuoret voidaan paikantaa Limingan koulutuskeskukselle. Tutkimus paikantaa nuoret Liminkaan siksi, koska se on koulukodeista ainoa jossa on toiminnassa tehostetun itsenäistymisharjoittelun osasto. Sen vuoksi en nosta pitkiä sanatarkkoja vastauksia tai kertomuksista nuorten elämästä esille, ettei heitä tunnisteta. Sen sijaan tuon esille keskeisiä nuorten kertomia asioita ja teemoittelen niitä. Tutkimuseettisesti on tärkeää tuoda esille rehellisesti nuorten kertomat asiat. (Kuula, 2006, 124-125; ja Hirvonen, 2006, 35.)

Yleisesti ottaen Suomessa tutkimusta ja sen eettisyyttä säätelee osaltaan sekä henkilötietolaki ja tietosuojalainsäädäntö. Tätä tutkimusta toteutettaessa se on näkynyt esimerkiksi siten, että nuorten vastauksia avataan siten, että niistä ei voi identifioida yksittäistä nuorta. Nuorten kirjattut vastaukset ovat koostettu siten, että niistä käy ilmi vain taustatiedot. Haastatteluihin osallistuneille on myös tarkasti kerrottu, mihin tutkimustarkoitukseen heidän vastauksiaan käytetään. Nuorten kirjattuja vastauksia ei luovuteta tutkimustyön ulkopuolelle ja vastaukset ovat tallennettu vain valtion koulukotien henkilökohtaiseen verkkokansioon. (Kuula, 2006, 127; ja Hallamaa, et al., 2006, 12-14.)

Tutkimuksen etiikkaan voi liittyä haastattelutilannetta koskeva valta-asema vuorovaikutuksen sisällöstä. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelussa nuoren pitäisi vastata kysymyksiin ja kertoa omin sanoin kokemuksiaan, näkemyksiään ja havaintojaan, mutta jos tilanne kääntyy niin päin, että haastateltava nuori määrittelee itse keskustelujen sisällöt, voi vastaus tutkimuksen kysymyksiä varten jäädä saamatta. Tällöin voi tarkastella myös itse haastatteluprosessia, mutta se ei tuo vastausta tutkimuskysymykseen. (Tolonen, et al., 2007, 112.)

4. Havaintoja nuorten vastausten perusteella

Esittelen tässä luvussa havaintoja nuorten vastausten perusteella. Taustoitan nuorilta nousseita kokemuksia ja mielipiteitä teorian avulla. Olen koonnut vastuksista johdettuja pääteemoja taulukoihin, joita käsittelen tekstissä tarkemmin. Taulukoiden avulla tiivistän esimerkiksi mitkä asiat nuorten vastausten perusteella liittyvät itsenäistymiseen sekä mitkä asiat estivät ja edistivät itsenäistymistä. Havaintojen lomassa on tiiviitä lainauksia tutkimukseen osallistuneiden nuorten haastatteluista. Lainaukset ovat lyhyitä, jottei niistä identifioituisi yksittäinen nuori. Tässä tutkimuksessa en ole anonymisoinut tutkimuspaikkaa, koska Limingassa sijaitseen Suomen ainoa koulukoti, jossa on oma tehostetun itsenäistymisharjoittelun osasto.

”Itsenäistymistä on, että on kaikki hommat hallussa.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

4.1 Tutkimuskysymyksillä esille kokemuksia itsenäistymisestä koulukodeissa

Tarkastelen tässä tutkimuksessa valtion koulukotien Limingan koulutuskeskukselta tehostetun hoidon osastoilta sekä itsenäistymisharjoitteluosastolta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia itsenäistymisestä koulukotisijoituksen loppuvaiheessa. Tarkastelen nuorten itsenäistymistä esimerkiksi nuoruuden siirtymien, nuorten sosiaalisten verkostojen ja nuorten nostamien myönteisten ja tärkeiden kokemusten kautta. Tähän tarkasteluun liittyy aikaisempi tutkimus,

joista keskeisin on Elina Pekkarisen (2017) selvitys koulukodeista Suomessa.

Keskeinen tutkimuskysymys on, mitkä asiat ovat edistäneet ja mitkä estäneet itsenäistymistä nuorten mielestä. Tarkemmin määriteltynä tarkastelen Limingan koulutuskeskukselta sekä tehostetun hoidon että itsenäistymisharjoitteluosaston kautta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia. Osastotyypeillä on toiminnassa ja tavoitteissa eroja, mutta itsenäistymistä on toteutettu molemmilta osastoilta. Osastosta riippumatta nuori itsenäistyy ja lastensuojelun sijoitus päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 18 vuotta.

Tutkimuskysymykseen liittyvä ennakko-oletus on, että nuori on kognitiivisen ihmiskäsityksen kautta tarkasteltuna tiedon hankkija ja käyttäjä, joten hän kykenee tarkastelemaan itsenäistymistään ja kertomaan kokemuksistaan koulukodista itsenäistymisestä. Käytännössä jokainen haastatteluun osallistunut nuori on jo itsenäistynyt ja ehtinyt asua koulukotisijoituksensa jälkeen jossakin muualla, joten hänellä on mahdollisuuksia pohtia muutosta ja siirtymää itsenäisyyteen ainakin yhden muuton, muutoksen ja siirtymän kautta.

Tarkentavana alakysymyksenä on, että mikä on itsenäistymistä nuorten näkemyksen mukaan. Käsitteenä itsenäistyminen voidaan tulkita useilla tavoilla ja näin ollen nuorten kokemukset itsenäistymistä edistävästä ja estävästä tekijöistä on suhteessa käsitykseen itsenäistymisestä. Itsenäistyminen itsessään voidaan luokitella esimerkiksi institutionaaliseksi yhteiskunnan antamien oikeuksien kautta, sosiaaliseksi irtaantumisenä vanhemmista tai sijaishuollon aikuisista, ekonomiseksi taloudellisena omavaraisuutena tai psyykkiseksi oman identiteetin kautta.

Itsenäistymisen osa-alueita sijoitettujen nuorten osalta on tärkeää verrata yleisiin nuorten itsenäistymiseen liittyviin piirteisiin. Ne ovat täynnä pieniä siirtymiä fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Nuoret itse kykenevät peilaamaan siirtymien oikea-aikaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, mutta tilanne heillekin avautuu laajemmasta näkökulmasta vasta, kun ovat ehtineet jo itsenäistä elämää elämään. Itsenäistymistä voi tarkastella holistisen ihmiskäsityksen kautta esimerkiksi miten nuori itsenäistyy psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti sekä miten eri osa-alueet vaikuttavat nuoren itsenäistymiseen kokonaisuutena. (Varto, 1992, 46-47.)

Huomattavaa on, että Limingan koulutuskeskukselta on siirtynyt lukuisia nuoria muihinkin tahoihin ennen itsenäistymistään. Tutkimuksen tehtävä suuntautuu siis vain Limingan koulutuskeskuksesta itsenäistyneiden nuorten kokemuksiin niistä menetelmistä ja toiminnoista, jotka ovat edistäneet heidän itsenäistymistään. Tässä tutkimuksessa ei huomioida Limingan koulutuskeskukselta toisiin laitoksiin siirtyneiden nuorten itsenäistymisprosesseja.

Tarkastelen nuorten kokemusten perusteella myös niitä tekijöitä, jotka nuoret kokivat olleen esteenä itsenäistymiselle, kun he muuttivat pois LKK:lta. Itsenäistymistä estävät tekijät voivat tuoda lisää huomioita itsenäistymistoiminnan kehittämiseen sekä nostaa esiin henkilökunnan koulutustarpeita. Toisaalta estäviä tekijöitä voi löytyä myös nuoren omasta motivaatiostaan tai elämäntilanteestaan, mutta niihinkin on mahdollisuus vaikuttaa ammatillisesti.

Tutkimuskysymykset ovat avoimia ja antavat tilaa vastaajille tuottaa vastauksia omin sanoin. Olen määritellyt vastaajille oman roolini tutkijana, en lastensuojelun työntekijänä. Koska en tutkinut niitä nuoria,

joiden kanssa olen työskennellyt, tutkimukseen osallistuneet nuoret vaikuttivat ottavan minut vastaan työyhteisöstä ulkopuolisena henkilönä. Tämä ilmeni esimerkiksi siinä, että he kuvasivat joitain Limingan koulukodin toimintoja tai sen osastojen sisältöjä minulle kuin lastensuojelun ulkopuoliselle henkilölle. Toisaalta tähän oletukseeni ei saa täyttä varmuutta, koska kerroin kuitenkin nuorille, missä olen virkasuhteessa ja miksi tutkimustani toteutan.

Humanistiseen ihmiskäsitykseen perustuen kunnioitin nuoren yksilöllisyyttä ja vapaaehtoisuutta yhteydenotoissa. Tässä on olennaista tiedostaa oma subjektiivisuus alaa kohtaan, jotta voi toimia objektiivisesti. Toki tutkimustuloksilla on vaikutusta jatkossa myös oman työni kehittämiseen ja epäkohtien korjaamiseen. Pysin rajaamaan omaa rooliani haastatteluja tehdessäni kuuntelijan ja ulkopuolisen rooliin, enkä lähtenyt ottamaan kantaa nuorten vastauksiin, jotta omat kommenttini eivät niihin vaikuttaisi. Tämä ei tarkoittanut välinpitämättömyyttä tai nuoren aseman väheksymistä, vaan pyrkimys oli antaa haastatteluun osallistuneelle nuorelle enemmän tilaa. (Eskola, et al., 2008, 16-18.)

4.2 Itsenäistymistoiminnan erityispiirteitä

Lähtökohtana itsenäistyvien nuorten kohdalla ovat vastaavat tuen tarpeet kuin suljetummilla osastoilla. Itsenäistyvien nuorten on saatava oikea-aikaista tukea sillä hetkellä oleviin haasteisiin, koska niitä haasteita avaamalla voidaan rakentaa itsenäisen elämän osa-alueita kuntoon. Siinä missä toinen nuori tarvitsee apua eri asuntojen vertailuun nettipalstoilla, toinen vastaavassa tilanteessa oleva nuori voi tarvita

terveydenhuollon palveluita, että saa arkielämän rytmin laitoksessa tasaantumaan. (Pekkarinen, 2017, 31.)

Taulukko 7. Itsenäistymistoiminnan erityispiirteitä koulukodeissa (Pekkarinen, 2017).

Itsenäistymistoiminnan erityispiirteitä koulukodeissa	
1.	Henkilöstön moniammatillisuus ja monialainen osaaminen korostuvat : on kyettävä ymmärtämään monialaisesti nuorten oireita, taustoja ja tarpeita.
2.	Nuorten taustoista riippuen nuoret voivat tarvita ikätasonsa keskiarvoon verrattuna hyvinkin erilaisia tuen muotoja .
3.	Itsenäistyvien nuorten on saatava oikea-aikaista tukea sillä hetkellä oleviin haasteisiin.
4.	Arjen vakauttaminen : arkielämästä pyritään rakentamaan ennustettavaa ja turvallista.
5.	Tarvitaan nuoren omaa motivaatiota ja sitoutumista oman elämän rakentamista varten asettamiinsa tavoitteisiin.
6.	Perhetyö on merkittävässä roolissa joka osastolla.

Taustoista riippuen nuoret voivat tarvita siis osaston sisälläkin hyvinkin erilaisia tuen muotoja. Jos osastoilla sijoitettuna olevien nuorien tilannetta vertaa perheissä asuviin nuoriin, vaikuttaisi ero vastuun jakautumisessa olevan suuri. Kotona asuvien nuorten osalta ei välttämättä itsenäistyminen ja omasta elämästä vastuunotto tapahdu 18-vuotissyntymäpäivänä, jota lastensuojelun sijoituksessa olevalta nuorelta voidaan odottaa. Kaikki itsenäistyvät nuoret eivät ole saaneet edes esimerkiksi perustaitoja ja kokemuksia omassa kodissa asumisesta tai perhe-elämästä. Tätä taustaa vasten osastojen arkitehtävä rutiini on

saanut tutkimuksen vastauksien perusteella kiitosta osakseen.
(Pekkarinen, 2017, 31.)

”Annettiin rahaa, jonka käytöstä piti itse huolehtia.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Pakollinen siivous ja sen opettelu auttoi.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Koska laitossijoituksesta itsenäistyvillä nuorilla on tuen tarvetta monella osa-alueella, henkilökunnan moniammatillisuus ja monialainen osaaminen korostuvat. Tukea tarvitaan esimerkiksi arkitoimissa, opiskeluissa, työllistymisessä, asumisessa, psyykkisessä voinnissa ja päihteiden käytön sekä karkailun rajoittamisena. Nuoren itsenäistymisen tukeminen vaatii tapauskohtaisesti ammattilaisten kanssa yhteistoimintaa myös lastensuojelulaitoksen ulkopuolella.
(Pekkarinen, 2017, 31.)

”Johtola oli mun paras laitoskokemus.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Johtolassa voi syntyä haastavia tilanteita nuoren saamasta vapaudesta, sillä ympärillä oleva mahdollisesti vuosienkin ajan kestänyt strukturoitu ja rajoitettu elämä, muuttuu vapaammaksi itsenäistymisen harjoittelemiseksi. Tämä siirtymä on voinut olla nuoren osalta toivottu, mutta silti se aiheuttaa haastavia hetkiä nuoren elämässä. Henkilöstön

on kyettävä ymmärtämään monialaisesti nuorten oireita, taustoja ja tarpeita. (Pekkarinen, 2017, 31.)

”Elo oli kuin vankilassa, kun seurustelu ja oma elämä kiellettiin.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Kun ohjaaja ymmärsi, se auttoi itsenäistymistä.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Arjen vakauttaminen on tärkeässä roolissa koulukotiin sijoitettujen nuorten elämässä. Johtolassa arjen vakauttamiseen tarvitaan nuoren omaa motivaatiota ja sitoutumista oman elämän rakentamista varten asettamiinsa tavoitteisiin. Nuorten arkielämästä pyritään rakentamaan ennustettavaa ja turvallista, johon myös osaltaan liittyy perhetyö. Johtolassa huoltajien kanssa pyritään rakentamaan toimivaa lomarytmiä eli toisin sanottuna kotiharjoittelukäytäntöä, jossa nuori pääsee sovitusti kotiharjoitteluun, mutta myös palaa sovitusti takaisin Johtolan arkeen. (Pekkarinen, 2017, 29-31.)

”Oli vaikeaa päästä normirytmiiin, kun niin pitkään asunut laitoksessa.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Itsenäistymiseen kuuluu, että oppii kantamaan vastuuta.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Itsenäistymisessä tarvitaan oma-aloitteisuutta.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Joskus nuorella ei ole olemassa perhettä mihin kotiharjoittelua suunnitellaan. Silloin nuoren kotiharjoittelupaikaksi voidaan sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän kanssa suunnitella nuorelle muuten tärkeä henkilö, kuten lähisukulainen tai tukiperhe. Kotiharjoittelutoiminta on erästä tapa antaa nuorelle mahdollisuus myös opetella hoitamaan omia asioitaan itsenäisesti osaston ulkopuolella. TEHO:lla sovelletaan vastaavaa toimintaa, mutta arkistruktuuri nuoren ympärillä on tiukempaa. LKK:lla perhetyö on merkittävässä roolissa joka osastolla. (Pekkarinen, 2017, 29-31.)

4.3 Nuorten kokemuksia itsenäistymisestä

Esittelen nuorten kertomusten perusteella keskeisiä asioita itsenäistymisessä sekä itsenäistymistä edistäviä ja estäviä tekijöitä. Taulukoihin on koottu keskeiset teemat, joita avaan tekstissä perusteellisemmin. Haastatteluun osallistuneet nuoret itsenäistyivät LKK:sta pääsääntöisesti täysi-ikäisinä. Itsenäistyminen tapahtui muuttamalla laitoksesta joko yksin vuokra-asuntoon, yhdessä seurustelukumppanin kanssa vuokra-asuntoon, sijaisperheen luo tai tukiasuntoon. LKK ei ole enää viimeisinä vuosina tarjonnut tukihenkilöpalveluita eikä sillä ole omaa jälkihuoltopalvelua itsenäistyneille nuorille. Näin ollen itsenäistymisen tukeminen LKK:lta pois muuttaneiden osalta jää LKK:n ulkopuolisten tahojen toimijoille.

”Itsenäistymiseen kuuluu hyvät ihmissuhteet.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

4.3.1 Keskeiset asiat itsenäistymisessä

Yleisesti ottaen LKK:lta itsenäistyneiden nuorten näkemyksissä itsenäistymisestä, nuorten mielestä keskeisiksi asioiksi nousevat vastuu, arkielämän toiminnot sekä taloudellisista velvoitteista huolehtiminen. Nuoret pohtivat itsenäistymiseen liittyvän myös itsensä arvostamisen, itsestään huolehtimisen ja valintojen tekemisen oman itsensä vuoksi. Näissä vastauksissa peilautuu ajatus myönteisestä tunnistamisesta, jossa nuori on löytänyt itsestään asioita, joita arvostaa, sekä kokee itsensä merkitykselliseksi. Yksi nuori korosti, että hänen täytyy olla itsensä kanssa sujut, vaikka hän kokee vaikean perhetaustan vaikuttavan taustallaan. (Jokinen, 2014, 258-260 ja Häkli, et al., 2015, 179-180.)

*”Itsenäistyminen on valmistautumista omalla tavallaan loppuelämään,
kun lähtee Johtolasta.”*

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Taulukko 8. Keskeiset osa-alueet nuorten itsenäistymisessä nuorten kertomina.

Keskeiset osa-alueet ja nuorten vastauksista esimerkkejä (suluissa montako kertaa mainittu).

- 1. Vastuun ottaminen itsestä ja elämästään.**

Nuorten kertomia asioita: vastuunotto itsestään x 12, omien asioiden hoitaminen tai muut eivät hoida asioita puolesta x 9, omista asioista täydellisesti vastaamista ja pärjääminen itsenäisesti. Itsenäistyminen on shokki.
- 2. Elämän sisältöjen löytäminen ja tavoitteellisuus sekä siirtymät niihin.**

Nuorten kertomia asioita: koulu x 8, työ x 4, ajokortti x 4, tavoitteita tai työkaluja aikuisuuteen x 2, valinnat itsensä hyväksi, valmistautuminen itsenäisyyteen, oman polun löytäminen, on sujut itsensä kanssa, itsensä arvostaminen, oppii työelämän asioita, varusmiespalvelus, yhteiskuntaan sopeutuminen sekä normaalista elämästä kiinni saaminen. Johtolasta lähteminen on valmistautumista loppuelämään.
- 3. Sosiaalisen verkoston vahvuus tai heikkous.**

Nuorten kertomia asioita: yksin asuminen ja eläminen x 6, vanhemmuus ja oman lapsen hoitaminen x 2, muut eivät hoida asioita, kukaan ei katso perään ja ymmärtäminen, ettei kukaan ole koko aikaa auttamassa. Itsenäistymiseen pitäisi kuulua muita ihmissuhteita kuin ne kaverit, joiden kanssa on joutunut vaikeuksiin. Yhtäkkäinen pelolle potkiminen, kun koko elämän ollut huostaanotettuna.
- 4. Arkielämän toimintojen sujuvuus ja omatoimisuus.**

Nuorten kertomia asioita: laskujen ja vuokran maksaminen x 5, oma-aloitteisuus, arkipäivissä on struktuuri, oma koti, on hommat hallussa, siivous, ruuanlaitto, kaupassa käynti, kissa, koira, auto, sähkösovimus, vuokra, asioiden tekemisen opettelu itse ja tyttöystävä.

Nuorille itsenäistyminen näyttäytyi myös valmistautumisena johonkin, kuten opiskeluun tai vanhemmuuteen. Jokisen (2014) selvityksessä nuoret nimeävät itsenäistymiseen liittyvinä tekijöinä arkielämän askareita laajempia seikkoja, kuten opiskelun, oman asunnon, perheen, parisuhteen ja ammatin. Vertailun vuoksi, Jokisen haastatteluun osallistuneet nuoret toteuttivat oman itsenäistymisprosessin vanhempina ja heillä ei ollut erikseen mainittua laitossijoitustaustaa. (Jokinen, 2014, 258-260.)

”Itsenäistyminen on shokki.

Kun on koko elämänsä ollut huostaanotettuna ja sitten kun täyttää 18 vuotta, niin potkitaan pellolle yhtäkkiä.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Itsenäistymistoiminnan ja siihen liittyvien osa-alueiden toteuttamistapa vaihtelee LKK:lla hallitusta ja suunnitellusta pitkäjänteisestä työstä nopeasti toteutettuun siirtymään, jota eräs nuori vertasi shokiksi. Tällä osa-alueella sijoituksen kestolla ei kuitenkaan ollut suoraan vaikutusta siten, että pidemmällä jaksolla olisi saatu aina itsenäistymisprosessi nuoren mukaan paremmin toteutettua. Olennainen asia vastauksista pääteltynä oli itsenäistymishetken oikea-aikaisuus nuoren ikä- ja kehitystasoon verrattuna sekä riittävän hallittu ja tuettu itsenäisyyteen siirtyminen.

”Itsenäistyminen on vapautta, vastuuta ja oppimista.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Siirtymässä itsenäisyyteen osa nuorista nosti esiin käsitteen normaaliin elämään siirtymisestä. Heidän määrittelemään normaaliuteen liittyi heille edellä mainittujakin seikkoja vastuusta, vapaudesta ja omatoimisuudesta. Eräs nuori mainitsi yhteiskuntaan sopeutumisen itsenäistymisen keskeiseksi asiaksi. Tähän liittyi ajatus laitossytmin purkautumisesta kohti vapaampaa ja vastuullista elämää. Tiivistä tulkittuna laitossijoituksesta itsenäistyneelle nuorelle käsitteeseen normaali elämä liittyi aina ajatus itse vastuun ottaminen elämästään.

”Itsenäistyminen on jokapäiväistä vastuunottoa omista asioistaan.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Kaksi nuorista kuitenkin totesi, että ennen laitossijoitusta eletty päihteiden käyttöä runsaasti sisältävä elämäntyyli jatkui eri tavoin sijoituksen päätyttyäkin. Nuoret eivät eritelleet vaikuttiko sijoituksen kesto tähän vanhaan elämäntyyliin ajautumiseen, mutta se vanha elämäntyyli oli heille opittu toimintamalli laitossijoituksen ulkopuolella. Tilanne elämäntyylien osalta tasaantui kuitenkin seuraavien vuosien aikana. Toinen nuorista hakeutui opiskelemaan ja ammattiin. Toinen nuorista elää vielä tuetusti ilman omaa asuntoa ja koulupaikkaa, sekä runsas päihteidenkäyttö kuuluu elämään yhä. Silti hän tiedostaa tilanteen ja pyrkii päihteettömyyteen. Molemmat näistä nuorista ovat kyenneet rakentamaan eri tukimuotojen myötä itsenäistä elämäänsä.

Nuorten kokemaa vastuun muutosta vastauksista tulkittuna on eri sanoin myös se, että kukaan ei ole hoitamassa asioita enää nuoren puolesta. Yksi nuori kuvasi tilannetta, että vasta sijoitusjakson päätyttyä hän tajusi, ettei koko ajan olekaan enää apua saatavilla. Tämä voi myös

viitata sosiaalisen verkoston heikkouteen ja läheisten ihmisten puutteeseen. Toisaalta tukiperheen kanssa tiiviisti toiminut nuori mainitsi, että perhe-elämästä sai mallia miten itse voi olla parempi äiti. Samalla hän myös kertoi, että hän sai vielä olla perheessä lapsena, kun omaa perhettä ei muuten ollut.

”Itsenäistyminen on sitä, että on sujut itsensä kanssa, vaikka ois vaikee perhetausta.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Tämä haastattelututkimus ei kartoittanut jälkihuollon toteutumista tai sosiaalisen verkoston rakentumista täysikäisyyden jälkeen. Jälkihuollon järjestäminenäkään ei silti ollut taie nuoren riittävästä tuesta, jos nuori ei itse kyennyt sitoutumaan jälkihuoltoon. Osa nuorista kuitenkin kertoi, etteivät he olleet valmiita itsenäistymään erilaisista tukimuodoista huolimatta, mutta osa nuorista puolestaan kertoi, että he olisivat olleet valmiita itsenäistymään jo alaikäisenä. Tämä kaksijakoisuus viittaa juuri itsenäistymisen oikea-aikaisuuteen.

”Itsenäistyminen on opetella tekemään valintoja, jotta asiat toimivat itsensä hyväksi.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Arkielämän toiminnot, kuten siivous, pyykinpesu, ruuanlaitto ja kauppareissut, nousevat eri sanoin keskeisiksi lukuisissa vastauksissa. Nuoret nimeävät yhtäältä taitojen oppimista siivouksen, ruuanlaiton ja pyykinpesun osalta, mutta toisaalta myös siihen arkitoimintojen rytmiin

pakottamisesta laitossijoituksen aikana. Tämän pakottamisen myötä nuorille vaikutti rakentuvan arkirytmii, joka toisin sanoin määriteltynä on ennakoitavaa ja vakaata elämää. Kahdella vastaajista oli pieni lapsi, joten arkielämän toimintojen ja lastenhoidon opettelu olivat välttämättömiä taitoja itsenäistyttyäessä. Arkielämän toimintojen opettelu toi nuorille konkreettisia itsenäisyyden työkaluja oman elämänsä rakentamiseen. Kaikille nämä eivät olleet yhtä tärkeitä, mutta jokainen laitokseen sijoitettu nuori osallistui oman osastonsa arkiaskareisiin sekä harjoitteli kotitöitä.

”Itsenäistymisessä saadaan työkaluja, joita tarvitsee aikuisuuteen.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

TEHO:lla arki on tiiviisti strukturoitua, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, etteivät nuoret voi rakentaa arkirytmiiä oman aikataulunsa mukaan. Tästä seuraavaan siirtymään nousi vastauksissa esiin itsenäistymistä estäviä tekijöitä, kuten nuoren kokemaa riittämätön verkostoituminen tai itsenäisen elämän asioiden harjoittelu sijoitusjakson aikana ennen muuttoa omilleen. Itsenäistymiseen siis liittyy tämä osa-alue tasapainotteluna vapauden ja rajoitusten välillä laitossijoituksen loppumetreillä. Tässä vaiheessa nuorten yksilölliset valmiudet ja elämäntilanteet korostuvat vastaustenkin kautta suuresti, koska biologinen ikä ei itsessään tee nuoresta aikuista.

”Itsenäistymiseen kuuluu, että on tavoitteita ja sisältöjä elämässä.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Itsenäistyessä tajuaa, että koko ajan ei ole joku auttamassa.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Taloudellinen vastuu osana itsenäistymistä korostui siten, että nuoret nimeävät talousasioiden hoitamisesta laskujen ja vuokran maksamisen kuuluvaksi heidän elämäänsä itsenäistymisen myötä. Silti vain muutama nuorista nimeää itsenäistymiseen liittyvän tienaanemisen työn kautta. Vaikuttaisi siltä, ettei haastatteluun osallistuneiden nuorten osalta joko työelämään siirtyminen ollut vielä ajankohtaista tai sitä kiinnostavaa ammattia tai alaa ei ollut vielä löytynyt. Täytyy myös ottaa huomioon, että koulukodeissa järjestetään peruskouluopetusta, mikä muodostaa usealle nuorelle tärkeän arkistruktuurin ja toisaalta ponnahduslaudan jatko-opintoihin. Arkistruktuuriin liittyivät myös säännölliset harrastukset, jotka tukivat arjessa jaksamista. Työelämä tuleekin ajankohtaiseksi yleisimmin vasta Johtolassa tai itsenäistymisen jälkeen.

”Samanlaista koulunkäyntiä se itsenäistyminen on.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Kuntosali oli hyvä. Limingassa sai kuntoilulle mallia, joka jäi tavaksi aikuisena.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Johtolan toimintamalliin kuuluu nuoren tilanteen salliessa nuorelle työelämään tutustumisen mahdollistaminen, jossa nuori toimii käytännössä harjoittelijana ja saa siitä ahkeruusrahaa. Johtolassa yhdessä nuoren kanssa voidaan rakentaa esimerkiksi LKK:n tukemana

työharjoittelupaikka ulkopuoliselle työnantajalle. Tässä vaiheessa nuorelle konkretisoituu oman rahan tienäminen ja talousasioiden suunnittelu. Taustalla toimeentuloon ja työelämään vaikuttavia tekijöitä voi olla useita, kuten perheen perinteet ja tavat sekä omat kokemukset tai niiden puute rahan käytöstä. Ne eivät tämän kyselyn kautta selviä.

”Itsenäistymiseen kuuluu, että oppii omalla tavallaan ja omalla vastuullaan tekemään juttuja.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Yleisesti ottaen nuoruuteen kuuluu oman itsensä etsimistä ja identiteetin rakentamista, joten vastaava tilanne on koulukoteihin sijoitetuilla nuorillakin. Oman ammatillisen kiinnostuksen kohteet voivat olla myös toissijaisia, jos sijoitetulla nuorella on elämässä muuten ollut moniongelmaisuuksia, pitkiä sijoituspolkuja ja rikkonaisia ihmissuhdeverkostoja. Nuorten koulupolkuvalinnoissa voivat yleisellä tasolla vaikuttaa samat tekijät sekä laitoksen sisällä että ulkopuolella. Koulutus voidaan valita esimerkiksi, jos sinne on helppo mennä, nuori jatkaa perheen perinteitä tai nuorella on herännyt mieltymys suunnata haluamalleen alalle.

”Itsenäistymiseen tarvitaan muitakin kuin ne kaverit, joiden kanssa on joutunut vaikeuksiin.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Itsenäistyminen on yhteiskuntaan sopeutumista.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

4.3.2 Itsenäistymistä edistävät tekijät

Itsenäistymistä edistävinä tekijöinä nousi keskeisenä esiin arkitaitojen oppiminen. Arkitaidot ovat niitä tekijöitä, jotka nuoret myös mieltävät kuuluvan itsenäistymiseen. Arkitaidoiksi luokittelen vastauksissa esiintyneet siivous, pyykinpesu, ruuanlaitto, keittiöaskareet, ruokalistan suunnittelu, kauppa-asioiden hoito sekä yhdessä arkiasioista sopiminen. Nämä asiat vaikuttivat vastausten perusteella olevan yhtä tärkeässä ja keskeisessä roolissa joka osastolla. Näiden taitojen harjoittelemista toteutetaan pääosin sillä osastolla, jolla nuori asuu, mutta niihin perehtyminen on mahdollista myös kouluopetuksen kautta. Arkitaitoihin sitouttaminen liittyy myös yhteisöllisyyteen osastoilla sekä arjen struktuuriin ylläpitämiseen.

”Ite tehtiin ruuat... ja hoidettiin muut ite, mutta apua sai jos tarvitsi.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Se auttoi, kun sovittiin ohjaan kanssa yhdessä asioita.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Oppi tekemään ruokaa ja siivoamaan.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Taulukko 9. Itsenäistymistä edistävät tekijät LKK:lla sekä TEHO:lla että Johtolassa nuorten kokemusten mukaan.

Itsenäistymistä edistävät tekijät TEHO:lla ja Johtolassa	
1.	Arkitaitojen oppiminen. Nuorten kertomia asioita: ruuanlaitto x 9 ja ruokalistan suunnittelu, siivous x 7, perusasioiden tekeminen x 5, rahankäyttö x 2 sekä vaatteiden puhtaudesta huolehtiminen.
2.	Yhdessä tekeminen, johon liittyi ohjaajien jaksaminen ja mielenkiinto nuoren toimintaa kohtaan. Nuorten kertomia asioita: hyvät ohjaajat x 3, ohjaajat tekivät hyvää työtä, ohjaajilta ei loppunut kiinnostus, tsemppaus, ohjaajat jaksoivat, ohjaajien tapa kohdata nuoria, ohjaajien avoimuus, perusasioiden opettaminen, ohjaajat antoivat tilaa eivätkä tehneet asioita puolesta, jokainen Johtolan ohjaaja toimi nuoren kanssa niin kuin pitääkin, asioita tehtiin TEHO:lla nuoren kanssa yhdessä eikä vain sanottu mitä tehdä.
3.	Ihmissuhteet ja sosiaalisen verkoston luominen. 14 nuorta (n=17) kuvaili ihmissuhdetta ohjaajaan jotenkin edistävänä (ks. taulukon kohdat 1,2 ja 4.). Muita nuorten kertomia asioita: koulukotien väliset kisat ja kaukalopallo.
4.	Luottamus ohjaajiin, keskustelut ja nuoren ymmärtäminen. Nuorten kertomia asioita: järjestyksen tai arkirytmien pitäminen x 3, ohjaajien kanssa keskustelu x 2, ohjaajien tuki, luottamus, yhdessä sopiminen, ohjaajat ymmärsivät sekä ei rajoitettu ilman syytä.
5.	Mahdollisuus harjoitella itsenäistymiseen liittyviä asioita, mutta ohjaaja oli koko ajan tavoitettavissa. Nuorten kertomia asioita: annettiin vapauksia, jotka otettiin pois, jos itse möhli; annettiin vapauksia yrittää ja kukaan ei ollut koko ajan vahtimassa (mutta saatavilla); pystyi hoitamaan asioitaan, harjoitella rahankäyttöä ja menojaan.

”Johtolassa perusasioiden tekeminen opetettiin hyvin.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Ohjaajat tekivät hyvää työtä.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Itsenäistymistä edistävinä tekijöinä nousi keskeisenä esiin arkitaitojen oppiminen. Arkitaidot ovat niitä tekijöitä, jotka nuoret myös mieltävät kuuluvan itsenäistymiseen. Arkitaidoiksi luokittelen vastauksissa esiintyneet siivous, pyykinpesu, ruuanlaitto, keittiöaskareet, ruokalistan suunnittelu, kauppa-asioiden hoito sekä yhdessä arkiasioista sopiminen. Nämä asiat vaikuttivat vastausten perusteella olevan yhtä tärkeässä ja keskeisessä roolissa joka osastolla. Näiden taitojen harjoittamista toteutetaan pääosin sillä osastolla, jolla nuori asuu, mutta niihin perehtyminen on mahdollista myös kouluopetuksen kautta. Arkitaitoihin sitouttaminen liittyy myös yhteisöllisyyteen osastoilla sekä arjen struktuuriin ylläpitämiseen.

”Liminka oli eka laitos, jossa minut saatiin kuriin.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Ei rajoitettu ilman syytä. Kaikelle oli perusteensa.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Itsenäistymistä edistivät toimivat ihmissuhteet ja luottamus ohjaajiin. Perhekodissa ollut nuori koki olleensa siellä ihan kuin perhekodin

vanhempien oma lapsi. Esiin ihmissuhteissa ohjaajien kanssa nousivat keskustelu, ymmärtäminen ja yhdessä tekeminen. Vaikuttaisi siltä, että ihmissuhteista ensisijaisesti painoarvoa on nuoren suhteessa ohjaajaan ja toissijaisesti vertaisryhmään. Nuoret kyllä mainitsevat yhteisen tekemisen eri muodoissa tärkeäksi, mutta kaverisuhteita toisten koulukoteihin sijoitettujen nuorten kanssa ei.

”Johtolassa itsenäistymistä auttoi ohjaajien tapa kohdata nuoria.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Annettiin vapauksia, joita otettiin sitten vasta pois, jos itse möhli.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Ohjaajilta ei loppunut kiinnostus.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Nuoret eivät vastauksissaan korostaneet omaohjaajan roolia, vaan positiiviset kokemukset saattoivat syntyä kenen tahansa ohjaajan kanssa. Tähän suhderakenteeseen viitataan myös esimerkiksi koulussa opiskelumotivaatiota edistävänä tekijänä, jossa luottamus nuoren ja aikuisen välille syntyy vastavuoroisella vuorovaikutuksella. Keskeistä tässä ohjaussuhteessa oli ohjaajalta saatu ymmärrys. (Kiilakoski, 2015, 36-37.)

”Ohjaajan kanssa keskusteltiin paljon asioista. Ohjaajat jaksoivat.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Jokainen Johtolan ohjaaja toimi nuoren kanssa niin kuin pitääkin.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Johtolasta itsenäistyneiden nuoren itsenäistymiseen kuuluivat myös elämän sisältöjen löytäminen, opiskelu tai sinne hakeutuminen sekä kahden nuoren osalta oma lapsi ja samalla vanhemmuus. Itsenäistymistä edistävinä tekijöinä mainittiin myös vapauden antaminen, jota rajoitettiin vasta sitten, jos itse ei kyennyt riittävään vastuuseen sekä mahdollisuus hoitaa itse asioitaan, mutta aina oli ohjaaja tukena, jos tarvittiin. Konkreettisesti ohjaajat olivat läsnä soittamassa puheluja ja hoitamassa asioita sekä Johtolassa pääsi hoitamaan enemmän omia asioitaan.

”Asioita tehtiin nuoren kanssa, eikä vain sanottu mitä tehdä.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Minua tsempattiin, vaikka en ollut helpoin nuori.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Ohjaajien jatkuva saatavuus avautui osalle nuorista vasta sen jälkeen, kun he muuttivat omaan kotiinsa, eikä enää ollutkaan aikuista koko ajan saatavilla. Tähän kahden nuoren osalta sellainen täsmennys, että he kokivat itsenäistymistä edistävänä toimintanallina, että ohjaaja ei koko ajan ollut läsnä. Tällä tavalla nuori sai harjoitella itsenäistä toimintaa, mutta ohjaaja oli silti koko ajan tavoitettavissa. Yksi nuorista totesi, että Johtolassa hoidettiin itsenäistymistä edistävät asiat hyvin, niin kuin pitikin.

”Annettiin vapauksia yrittää. Koko ajan ei ollut joku vahtimassa.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Ohjaajat antoivat tilaa, eikä ne hoitaneet asioita puolesta.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

4.3.3 Itsenäistymistä estävät tekijät

Itsenäistymistä estäviä tekijöitä nousi esiin vain osalta vastaajista, kun vertailun vuoksi jokainen nuori löysi itsenäistymistä edistäviä tekijöitä sijoitusjaksoltaan. Vaikka määrällisesti estäviä tekijöitä oli vähemmän, niiden aihealueet olivat nuoria rajoittavia. Tähän vastanneet nuoret kokivat, että laitos rajoitti elämän perusasioita, kuten seurustelua, omien asioiden hoitamista, raha-asioiden hoitamista sekä TEHO:lla itsenäistymisen harjoittelemisen puutetta.

”Seurustelu kiellettiin ja sanottiin, että lopeta tuo pelleily.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Taulukko 10. Itsenäistymistä estävät tekijät LKK:lla. Tässä taulukossa on huomioitavaa, että TEHO:n ja Johtolan toiminnan sisällöt ja tavoitteet poikkeavat toisistaan, joka vaikuttaisi näkyvän vastauksissa.

Itsenäistymistä estävät tekijät TEHO:lla ja Johtolassa	
1.	<p>Laitostuminen ja arkirytmien löystyminen siirtymävaiheissa. (Johtola ja TEHO)</p> <p>Nuorten kertomia asioita: arkirytmien löystyminen x 2, ohjattu rytmistö muuttuu itsenäiseksi, vaikeaa päästä normaaliin elämään pitkän laitostamisen vuoksi, laitos jumittaa, laitostuminen ja yllättävä hyppy itsenäistymiseen ilman harjoittelua. Ei ollut fiksuinta muuttaa omilleen 17-vuotiaana, kun vastuunotto lapsenkengissä.</p>
2.	<p>Rajoitukset. (TEHO)</p> <p>Nuorten kertomia asioita: rajoitukset x 2, seurustelun kieltäminen x 2, olo kuin vankilassa, kuin pikkulapsi valvonnassa ja ei voinut hoitaa asioitaan.</p>
3.	<p>Ihmissuhteiden puute ja sosiaalisen verkoston heikkous. (Johtola)</p> <p>Nuorten kertomia asioita: yksinäisyys, ei ystäviä, liian vähän kavereiden tapaamista, laitoksen ulkopuolella liian vähän, ei päässyt opiskelemaan Limingan ulkopuolelle sekä vain entinen hankaluuksiin johtanut kaveripiiri.</p>
4.	<p>Epäluottamus ohjaajiin ja ohjaajien toiminta. (TEHO)</p> <p>Nuorten kertomia asioita: ohjaajat vittuilivat, epäreilu ohjaajan toiminta, osastolla huono porukka (ja nuoret pielessä) ja ohjaajien syytökset sekä osastolta siirtäminen. Ohjaajilta opetus: vittuilu kasvattaa luonnetta.</p>
7	<p>Mahdollisuuden puute harjoitella itsenäistymiseen liittyviä asioita. (TEHO)</p> <p>Nuorten kertomia asioita: ei hoidettu raha-asioita, ei harjoiteltu omaa elämistä, ei päässyt kauppareissuille, ei opeteltu mitä tarvitsee omillaan, ei opeteltu mitä kannattaa ostaa ja kouluarki laitoksessa haastavaa.</p>

Aihealueena nuorten kohtaamat ja kokemat rajoitukset ovat sinänsä haastava käsitellä, koska koulukotimaailmaan kuuluu omalta osaltaan nuoren pysäyttäminen häntä uhkaavien ja hänelle haitallisten tekijöiden osalta. Aina tämä pysäytys ei toteudu nuoren kanssa yhteisymmärryksessä. Haastatteluun vastanneet nuoret, jotka aihealuetta kommentoivat, kokoivat pysäyttämisen olleen heidän kannaltaan toimiva ratkaisu. Kun nuoren itsenäistymisen aika lähenee, siinä vaiheessa sijoituspolkua rajoittavaa toimintaa käännetään mahdollistavaksi toiminnaksi. Jokainen nuori elää omassa tilanteessaan, joten kaikille sama osasto rytmi voi samalla hyödyttää toista nuorta, kun se puolestaan rajoittaa toista.

”Eläminen oli kuin olisi pikkulapsi valvonnassa.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

”Se häittäsi, kun ohjattu rytmi muuttui itsenäiseksi.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Laitos jumittaa.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Itsenäistymistä estävien tekijöiden sisällöt liittyivät samalla suhteisiin ohjaajiin ja heidän ammatillisuuteensa. Jotkut nuoret kokivat, että ohjaajat eivät luota nuoriin. Nuoret nostivat myös esille, että ohjaajien toiminta ei ollut kannustavaa. Joissakin tapauksissa ohjaajien nuoriin kohdistama huumori koettiin loukkaavana. Jos tätä suhteuttaa myönteisen tunnistamisen lähtökohtiin, nuoren tulisi kokea olevansa

tärkeä toiselle ihmiselle. Jos vahvasti kontrolloidussa ympäristössä ohjaajat kohdistavat nuoreen loukkaavaa tai epäasiallista toimintaa, tämä vaikuttaa nuoren kasvuun ja kehitykseen. Myönteiseen tunnistamiseen kuuluu ajatus, että jokainen tarvitsee hyväksyntää ja hyvinvointia. Ohjaajasuhteiden problematiikka ei noussut esille omaohjaajasuhteissa, vaan yleisellä tasolla LKK:lla ohjaajien kanssa toimiessa.

*”Ohjaajat vittuilivat, että tyttöystävä ottaa toisen heti kun lähtee
laitoksesta.”*

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Kuten Tomi Kiilakoski (2015) oli kouluinstituutiota tarkastellessaan havainnut, että institutionaalinen ja kuriin keskittyvä opetus voi vähentää nuoren opiskelumotivaatiota ja tuottaa turvattomuuden tunnetta. Tämä voi olla sovellettavissa myös ohjaajan rooliin, jos nuori tarvitsee myös ymmärtämistä ja vuorovaikutusta tarkoituksen mukaisen kurin ja struktuurin lisäksi. (Kiilakoski, 2015, 39-40, ja Kallio, et al., 2015, 9-11.)

”Ohjaaja sanoi, että vittuilu kasvattaa luonnetta.”

TEHO:lta itsenäistynyt nuori.

Eroja TEHO:lta ja Johtolasta itsenäistyneiden nuorten osalta rakentui lähinnä itsenäistymisprosessia koskien. Nimenomaan TEHO:lta itsenäistyneiden nuorten osata itsenäistymistä estävinä tekijöinä koettiin jo aiemmin mainitut osaston toimintamallin mukanaan tuomat

seikat, kuten esimerkiksi laitostuminen, rajoitukset, itsenäistymisen harjoittelun puute, omien asioiden hoitamisen harjoittelun puute, raha-asioiden hoitamattomuus sekä seurustelun kieltäminen. Tilanne näiden asioiden osalta oli Johtolassa erilainen, koska osaston toiminnan tavoitteetkin ovat näiltä osin erilaiset.

*”Teholla ei ollut millään tavalla itsenäistymistä,
joten oli se yllättävä hyppy itsenäistymiseen.”*

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

*”Ei ollu fiksuinta muuttaa 17-vuotiaana omilleen,
koska mun vastuunotto oli ihan lapsenkengissä.”*

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Johtolan osalta itsenäistymistä puolestaan estivät kahden nuoren mukaan TEHO:n arkirytmien löystyminen ja se, että ohjattu arkirythmi muuttuu itsenäiseksi. Tämä näkemys ajoittui siirtymävaiheeseen tehostetun hoidon osastoilta Johtolaan, joten se korostaa osastojen välisen yhteistyön ja siirtymätyöskentelyn merkitystä. Laitostumisen kokemukset jarruttivat kolmen nuoren osalta Johtolan arkeen pääsemistä, mutta toisaalta myös vastaava muutos koettiin haastavana Johtolasta omaan kotiin. Yksi nuori kuvailee tätä tilannetta, että ei ollut valmis muuttamaan Johtolasta pois, koska nyt tilannetta aikuisen näkökulmasta katsottuna hänen kykynsä ottaa vastuuta asioistaan oli lapsenkengissä.

Merkille pantavaa on myös se, että vaikka Johtolassa nuorilla on periaatteessa mahdollisuus harrastaa ja tutustua uusiin laitoksen

ulkopuolisiin ihmisiin, niin käytännössä se ei aina toiminut. Kolme nuorista kertoi, että heitä haittasi yksinäisyys tai ettei onnistunut tutustumaan uusiin ystäviin. Yksi Johtolasta itsenäistyneistä nuorista koki, että ajautuminen takaisin entiseen kaveripiiriin johdatti hänet uudelleen hankaluuksiin, joissa hän edelleen tutkimukseen osallistumishetkellä oli. Yksi Johtolassa sijoitettuna ollut nuori koki myös, ettei saanut riittävästi mahdollisuuksia käydä eri paikoissa hoitamassa asioitaan.

”Limingassa ei tutustunut uusiin ystäviin.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

”Yksinäisyys haittasi, kun tuli vieraalta paikkakunnalta Liminkaan.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Yksi kauempaa Suomesta LKK:lle tullut nuori yritti itsenäistyä Oulun seudulle, mutta koki tilanteen haastavana vieraalta paikkakunnalta pohjoiseen tullessa sosiaalisen verkoston puutteen vuoksi. Käytännössä hän sai Johtolasta vapauksia mennä ja harrastaa, mutta ei löytänyt tahtomaansa vertaisryhmää tai paikka minne suunnata. Tässä kuvastuu sellainen ero vastauksissa, että nuoret toivoivat ikäisiään kavereita ja sosiaalisia suhteita lähinnä LKK:n ulkopuolelta ja puolestaan LKK:n sisällä suhteet ohjaajiin olivat tärkeimpiä. Yksi vastaajista vain mainitsi, että esimerkiksi koulukotien väliset kilpailut ja tapaamiset olivat tärkeitä sosiaalisia kokemuksia.

Nuoret siirtyvät osastoilta toisille ja paikkakunnilta toisille erilaisissa elämäntilanteissa, joten näkemykset heijastuvat eri elämäntilanteiden

kautta. On otettava myös huomioon, että sijoitus koulukotiin vaikuttaisi olevan usealle nuorelle vuosia jatkuneen laitossijoituksen viimeinen etappi ennen aikuisuutta. Näin ollen aikuisuuteen valmistautuminen, siitä kumpuavat jännitykset ja pelot voidaan kohdata juuri koulukotimaailmassa. LKK:lta itsenäistyneet nuoret vaikuttaisivat itsenäistyneen hatarasti rakennettujen sosiaalisten verkostojen varaan. Vaikka kaksi nuorista oli itse vanhempia, ei heillä ollut lapsuuden perherakennetta ympärillään 18 vuotta täytettyään. Huomiota herättävää oli se, että puolet Johtolasta itsenäistyneistä nuorista mainitsi yksinäisyyden kokemukset itsenäisyyttä estävänä tekijänä.

”Itsenäistymistä esti entinen kaveripiiri, jonka kanssa joutui hankaluuksiin.”

Johtolasta itsenäistynyt nuori.

Tutkimukseen osallistuneilla nuorillakin oli pitkiä laitossijoitusjaksoja takanaan. Vaikuttaisi siltä, että lastensuojelun sijoitusjaksot ovat asettuneet sekä sellaisiin kyselyyn vastanneiden nuorten elämänvaiheisiin, joissa osa olisi ollut valmiimpi ja innokkaampi rakentamaan itsenäistä elämäänsä että sellaisiin vaiheisiin, joissa nuoret olisivat toivoneet vielä mahdollisuutta lykätä aikuisuuteen siirtymistä myöhäisemmäksi. Toisaalta suurin osa kuitenkin koki arkirytmien ja arkiaskareiden täyttämän elämän osastomallista riippumatta yhdeksi toimivaksi osa-alueeksi itsenäisyyteen valmistautumisen osalta. Nämä arkielämän taitojen hallinnasta kumpuavat vahvuudet helpottivat itsenäistymistä.

5. Johtopäätökset

Haastattelut nostivat nuorten kokemuksia esille valtion koulukotien Limingan koulutuskeskukselta tehostetun hoidon osastoilta sekä itsenäistymisharjoitteluosastolta itsenäistymisestä koulukotisijoituksen loppuvaiheessa. Keskeiseen tutkimuskysymykseen, mitkä asiat ovat edistäneet ja mitkä estäneet itsenäistymistä nuorten mielestä, sai haastattelujen kautta vastauksia, joiden perusteella voi tutkittavaa tilannetta avata. He myös määrittelivät mikä on itsenäistymistä.

Vaikuttaisi siltä, että koulukoteihin sijoitettuja nuoria odotetaan paljon enemmän taitoja ja vastuunottoa, kuin perheissä asuvilla ikätovereiltaan. Tilastollisissa ikäkeskiarvoissa on useamman vuoden ero esimerkiksi siinä iässä, kun nuori muuttaa lapsuudenkodistaan itsenäisesti asumaan omaan kotiinsa. Jos nuorilla oli toimivat suhteet ohjaajiin ja nuoret kokivat luottamusta ja kannustusta, he myös keskustelivat enemmän ohjaajien kanssa. Myös perhekoti- tai tukiperhetoiminta antoi nuorelle mahdollisuuden kokea olevansa osa perhettä ja oppia perhe-elämän taitoja. Seuraavissa taulukoissa esitän yhteenvetona itsenäistymistä edistäviä ja itsenäistymistä estäviä tekijä havaintojen perusteella sekä avaan niitä tiiviisti. Keskeiset havainnot jakautuvat seitsemään pääteemaan. Nämä teemat muodostavat lastensuojelun sijoituksesta LKK:lta itsenäistyvälle nuorelle omalla tavallaan toiminnan rungon. Jos kaikki seitsemän pääteemaa toteutuvat toimivasti, ne antavat nuorelle pohjaa itsenäisen elämän alkumetreille.

Taulukko 11. Yhteenveto keskeisistä itsenäistymistä edistävästä teemoista itsenäistymiseen liittyen perustuen sekä nuorten kokemuksiin että teoriaan (Pekkarinen, 2017).

Itsenäistymistä edistäviä tekijöitä yhteisesti LKK:lla

- 1. Toimiva ohjaajasuhde.**

Toimivan ohjaajasuhteen kautta nuoren yksilöllinen elämäntilanne tulee huomioon otettua ja samalla luottamus ohjaajiin, nuoren kanssa käydyt keskustelut ja nuoren ymmärtäminen tukevat nuoren kasvua ja kehitystä.
- 2. Oikea-aikainen tuki.**

Itsenäistyvien nuorten on saatava oikea-aikaista tukea sillä hetkellä oleviin haasteisiin, jotta itsenäistymisen tukeminen olisi kattavaa: samalla korostuu yhdessä tekeminen, johon liittyy ohjaajien jaksaminen ja mielenkiinto nuoren toimintaa kohtaan.
- 3. Mahdollisuuksia harjoitella asioita.**

Nuori tarvitsee mahdollisuuksia harjoitella itsenäistymiseen liittyviä asioita ja opetella arkitaitoja.
- 4. Motivaatiota ja sitoutumista.**

Itsenäistymistä edistävässä toiminnassa tarvitaan nuoren omaa motivaatiota ja sitoutumista oman elämän rakentamista varten asettamiinsa tavoitteisiin.
- 5. Arjen vakauttaminen.**

Nuoren tarve arjen vakauttamiselle sekä turvalliselle ja ennustettavalle arkirytmille on huomioon otettava ennen itsenäistymisen suunnittelua.
- 6. Yhteistyö ja siirtymätyöskentely.**

Osastojen välinen yhteistyö ja siirtymätyöskentely sekä moniammatillinen työskentely tukee nuoren hallittua itsenäistymisprosessia.
- 7. Sosiaalisen verkoston luominen.**

Ihmissuhteet ja sosiaalisen verkoston luominen, perhetyö ja yksinäisyyden ehkäiseminen tuovat tukiverkosta nuoren ympärille.

Taulukko 12. Yhteenveto keskeisistä itsenäistymistä estävistä teemoista itsenäistymiseen liittyen perustuen sekä nuorten kokemuksiin että teoriaan (Pekkarinen, 2017).

Itsenäistymistä estäviä tekijöitä yhteisesti LKK:lla	
1.	Toimimaton ohjaajasuhde. Suhde ohjaajaan ei rakennu toimivaksi tai ohjaaja voi toimia nuorta kohtaan epäoikeudenmukaisesti tai epäammattillisesti.
2.	Oikea-aikaisen tuen puute. Nuoret eivät saa tarvitsemaansa tukea oikealla hetkellä.
3.	Mahdollisuuksien puute harjoitella asioita. Nuori ei saa mahdollisuuksia harjoitella itsenäistymiseen liittyviä asioita tai ei voi hoitaa esimerkiksi omia raha-asioitaan.
4.	Nuoren oma motivaation ja sitoutumisen puute. Esimerkiksi nuoren päihdeongelma voi haitata nuoren motivoitumista tai sitoutumista toimintaan.
5.	Haasteet arjen vakauttamisessa. Muutos vapaampaan arkielämään voi tuoda nuorelle esimerkiksi turvattomuutta ja nuori reagoi muutokseen voimakkaasti.
6.	Yhteistyön ja siirtymätyöskentelyn puute. Osastojen välinen yhteistyö nuorten asioiden hoidossa puutteellista tai nuorelle kasaantuu paljon itse hoidettavia asioita ja siirtymätyöskentely ei rakenna riittävän vahvaa siltaa esimerkiksi osastolta toiselle.
7.	Sosiaalisen verkoston heikkous ja yksinäisyys. Ajautuminen takaisin esimerkiksi päihteitä käyttävien kavereiden luo tai yksinäisyys sekä osastolla että osastolta itsenäistymisen jälkeen.

Vertailun vuoksi itsenäistymistä estävien tekijöiden sisällöt liittyivät myös suhteisiin ohjaajiin ja heidän ammatillisuuteensa ja samalla koettiin, että heihin ei luoteta ja ohjaajien toiminta ei ollut kannustavaa. Tätä kannustamista voi suhteuttaa myönteisen tunnistamisen näkökulmaan ja pohtia, ovatko ohjaajat kyenneet tutustumaan nuoreen ja hänen elämäntilanteeseensa ja mikä on ollut ohjaajien toiminnan pyrkimys tai suunta nuoren tukemisessa. Jos vertaa tilannetta kouluun, jossa kouluhyvinvointia edistävänä tekijänä ovat nuorilla aikuiset ympärillään, joista hän voi tarvittaessa valita turvallisen aikuisen. Tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten vastauksista voisi päätellä, että toimivan ohjaajasuhteen kautta nuoren yksilöllinen elämäntilanne tulee huomioitua ja ammatillisessa toiminnassa voidaan työn painopisteet suunnata nuoren kannalta oleellisiin asioihin. (Häkli, et al., 2015, 180-181.)

Vaikuttaisi siltä, että jos nuoren kanssa toimitaan holistinen ihmiskäsitys ymmärtäen, esimerkiksi ohjaaja osaa ottaa nuoren tarpeet laajemmin huomioon. Nuoret nostivat itsenäisyyttä edistäväksi tekijöiksi juuri niitä seikkoja, joita kokonaisvaltaisesti nuoren kanssa toimintaan kuuluu. Kuten yhdessä tehtävät arkiaskareet, ajan antaminen nuorelle, mutta silti myös rajojen pitäminen ja kuunteleminen. Tätä voisi peilata myös tarvehierarkiaan, että pähkinänkuoressa nuorella on oltava riittävästi ruokaa, lepoa ja turvaa, että voidaan jatkaa vaikka seuraavalle tasolle elämän suurempien asioiden suunnitteluun tai vaikka koulunkäyntiin.

Pekkarinen (2017) on selvityksessään hahmottanut kolme pääsuuntaa Valtion koulukodeista itsenäistyville nuorille. Noin kolmasosan nuorista elää aikuisena täysin tukien varassa, noin kolmas osa osin tuettuna ja noin kolmasosa kykenee elämään itsenäistä elämää. Tällaiseen

kolmijakoon suhteutettuna haastattelututkimukseeni osallistuneet nuoret edustivat joko itsenäistä tai osin tuettua elämää. Tämä voi kuvastaa myös sitä, että yhteydenottoyritykseni eivät tuottaneet tulosta sellaisten nuorten osalta, jotka elivät tukien varassa sekä elämäntilanne saattoi olla monin tavoin haasteellinen. Suurin osa käytössä olleista yhteystiedoista eivät enää olleet voimassa ja osa puheluun vastanneista nuorista kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen. Jos jälkiseurantaa olisi toteutettu koulukodin toimintasuunnitelman mukaisesti, olisi toimivia yhteystietoja voinut olla enemmän. (Pekkarinen, 2017, 35, 69-70.)

Pekkarinen pohtii selvityksessään, että koulukotien jälkiseurantaa ei kyetä koulukodeissa tehdä systemaattisesti ja hänen näkemyksensä mukaan se vaikeuttaa koulukotitoiminnan arviointia. Omalta osaltani tehtävänäni oli myös toteuttaa samalla jälkiseurantaa, mutta työaika ei antanut siihen riittävästi aikaa. Valtion koulukodeissa kerätään sijoituksen jälkeistä palautetta sekä nuorilta että heidän huoltajiltaan. Työpäivien sisällöt olivat haastavia ja vaihtuvia, joten suunnitelmallista jälkiseurantaa on perusarkityön ohella lähes mahdotonta toteuttaa. Pekkarinen pohtii selvityksessään vielä, että koulukotisijoituksen aikaista vaikuttavuuden arviointia ja tilastointia olisi hyvä kehittää. Tämä osa-alue on vastaavasti sellainen, johon ei tämänhetkinen työaika riitä, koska työnkuva ei anna tilaa pitkäjänteiseen suunnitelmallisuuteen. (Pekkarinen, 2017, 35, 69-70.)

Itsenäistymistä edistävässä toiminnassa tarvitaan nuoren omaa motivaatiota ja sitoutumista oman elämän rakentamista varten asettamiinsa tavoitteisiin. Tässä tilanteessa nuoren ymmärtäminen myös kognitiivisen ihmiskäsityksen kautta kantaa hedelmää. Nuori osaa hankkia ja käyttää tietoa, mutta koulukotimaailmassa ohjaajaa voidaan tarvita mahdollistamaan tiedonhankintaa esimerkiksi kertomaan asunnonhakuprosessista ja ohjaamaan tarkoituksenmukaisten

palveluiden pariin. Nuori kykenee valikoimaan hänelle merkityksellistä tietoa, kuten esimerkiksi vertailemaan asuntojen vuokratasoa, suunnittelemaan opintoreittiä tai pohtimaan mitä uuteen kotiin kannattaisi ostaa, mutta vaikuttaisi siltä, että nuori tarvitsee koulukodeissa taustalle esimerkiksi arkielämän taitojen harjoittelua sekä ohjaajan kanssa asioiden pohtimista.

Koska nuorille on itsenäistymisessä merkittävää oman vastuunotto, olisi hyödyksi pohtia miten nuori voisi harjoitella oman vastuunottoa turvallisesti LKK:lla ollessaan. On olemassa toimivia tapoja tukea esimerkiksi nuorten harrastustoimintaa Oulun seudulla, jonka kautta nuori voi harjoitella vastuunottoa harrastereissu kerrallaan. Jos nuori tekee virheitä ohjaajien kanssa toimiessaan, virheistä on helpompi oppia ja pohtia toimivampaa tapaa ottaa omaa vastuuta. Miten siinä tilanteessa käy, jos nuori itsenäistyy omaan asuntoonsa ja pääsee harjoittelemaan omatoimista vastuunottoa vasta yksin ollessaan?

TEHO:lla arkistruktuuri kuuluu tärkeänä osana toimintamalliin ja se myös voi rajoittaa nuoren itsenäistymistä. Vastausten perusteella vaikuttaisi myös siltä, että rajoitukset vievät nuorelta mahdollisuuksia ja motivaatiota itsenäistymisen harjoitteluun. Käytännössä itsenäistymistä estäviä asioita olivat jo edellä mainitut laitostuminen, rajoitukset, itsenäistymisen harjoittelun puute, omien asioiden hoitamisen harjoittelun puute, raha-asioiden hoitamattomuus sekä seurustelun kieltäminen. Toisessa vaakakupissa painaa tarve arjen vakauttamiselle, koska arkielämästä pyritään rakentamaan ennustettavaa ja turvallista. Tämä tilanne luo ristiriitaa myös myönteisen tunnistamisen soveltamisessa. Olennaista on vahvistaa nuoren onnistumisia ja toivottuja toimintoja, mutta silti asettaa rajat ja pysäyttää haitallinen toiminta.

Osastosta riippumatta nuorilla on tuen tarvetta monella osa-alueella, joten moniammatillisuus nuoren asioiden hoitamisessa ja monialainen osaaminen ohjaajien työssä ovat olennaisia seikkoja. Tukea tarvitaan jo Pekkarisenkin selvityksen (2017) mukaan arkitoimissa, opiskeluissa, työllistymisessä, asumisessa, psyykkisessä voinnissa ja päihteiden käytön sekä karkailun rajoittamisessa. Myönteiseen tunnistamiseen suhteutettuna tunnustamiseen ja tutustumiseen pohjautuva tukeminen voi toteutua nuoren elämänpiiri eri osa-alueilla. Nuoren onnistumisia esimerkiksi opiskelussa ja arkirytmien toteutumisessa voidaan nostaa esille ja samalla luoda nuorelle positiivista kuvaa toimijuudestaan ja itsestään. Nuoren saadessa onnistumisen kokemuksia sekä arvostusta esimerkiksi koulun ammattilaisten taholta, voi koulusta rakentua nuorelle mielekäs paikka toimia, vaikka jotkut kouluaineet haasteita tuottaisivatkin. (Häkli, et al., 179-180.)

Koska koulukoteihin sijoitetuilla nuorilla on elämässään monia tuen tarpeita, niiden hoitamisen kriittisyys korostuu erityisesti päihdeongelmaisten nuorten kanssa, joilla kyky hoitaa omia asioita ja ottaa vastuuta elämästään on vähäinen. Holistinen näkökulman kautta päihdeongelmaisella nuorella olisi saatava riittävän toimivalle tasolle sosiaalinen verkosto, psyykkinen toimintakyky ja fyysinen kunto, jotta itsenäistyminen toteutuisi suunnitellusti. Nuorta ei saisi leimata päihdeongelmaiseksi, vaan nuori on itsessään arvokas nuori vahvuuksineen, mutta hänen elämänhallintaansa heikentää esimerkiksi riippuvuus päihteisiin.

Sosiaaliseen verkostoon liittyy myös nuorten kokeman yksinäisyyden tunteen havaitseminen. Yksinäisyyden tunnetta saatettiin tukahduttaa hatkaamalla, eli karkaamalla ilman lupaa, esimerkiksi seurustelukumppanin luo. Nuori voi vaikuttaa vain vähän, jos ollenkaan, siihen paikkaan mihin hänet sijoitetaan ja nuoren kaverit tai

seurustelukumppani voi jäädä satojen kilometrien päähän. Nuorelle Liminka voi silti näyttäytyä vieraana paikkana, jonne on vaikea päästä vertaisryhmiin mukaan, jos sieltä ei sopivaa harrastusta tai kontaktia löydy. Liminka tarjoaa kyläympäristönä maaseutumaisen yhteisön, jonka väestöstä huomattavan suuri osa on lapsia.

Jos nuori kokee yksinäisyyttä, ohjaajan merkitys nousee vielä suurempaan rooliin. Miten työyhteisössä voidaan tukea ohjaajien ammattitaitoa ja jaksamista? Miten organisaatiossa turvataan ohjaajan työaikaa nuorelle? Vievätkö esimerkiksi häiritsevästi käyttäytyvät nuoret, kiireellisiin tilanteisiin reagoinnit tai toisilla osastoilla työntekijöiden tuuraaminen ammattilaisten aikaa juuri niiltä rauhallisilta ja sääntöjen mukaan toimivilta nuorilta, jotka myös tarvitsisivat ohjaajan huomiota ja aikaa? Tiiviisti pohdittuna, jos nuorten vastauksissa korostuu ohjaajien kanssa vietetty aika, keskustelu ja ymmärrys, miten jatkossa ohjaajalle taataan riittävästi työaikaa toimia yhden nuoren kanssa?

Myönteisen tunnistamiseen liittyy ihmisen kokemus tulla oikein kohdatuksi ja samalla onnistumisten esiin nostaminen. On tärkeää pohtia, missä tilanteissa koulukotiin sijoitettu nuori voi kokea tullessa oikein kohdatuksi. Samalla holistinen ihmiskäsitys korostuu, kun nuori ymmärretään kokonaisuutena, jolla on hyviä ominaisuuksia, eikä toimita ongelmakeskeisesti. Myönteinen tunnistaminen voi toimia osastoilla myös ohjaajien keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan tukemisessa ja kehittämisessä. Toimivat ohjaajien väliset suhteet ja hyvä työyhteisön ilmapiiri voivat heijastaa myönteisiä kokemuksia myös nuorelle sekä tuoda turvallisuuden tunnetta. Jos osastoyhteisössä toimivien nuorten yhteistoiminnasta muodostuu kollektiivinen ja pinnallista vuorovaikutusta syvempi vuorovaikutus, on mahdollisuus kohdata ja saavuttaa toisen ihmisen ymmärtäminen. Toisaalta kaikki

vuorovaikutusympäristöt eivät tue myönteisen identiteetin kehitystä ja näissä ympäristöissä pärjäämiseen nuori tarvitsee riittävän vahvaa identiteettiä. (Kallio, et al., 2015, 9-10, ja Kallio, 2015, 89-90.)

Ajatus, että itsenäistyvien nuorten on saatava oikea-aikaista tukea sillä hetkellä oleviin haasteisiin, vaikuttaisi pitävän paikkansa myös kyselyyn vastanneiden nuorten osalta. Jotkut tarvitsivat ihmissuhdeverkoston rakentamista, toiset arkielämän taitojen opettelemista. Jotkut tahtoivat itsenäisempää harjoittelua ja jotkut yhdessä tekemistä ohjaajien kanssa. Kahdessa vastauksessa annettiin tehostetun hoidon osastoille positiivista palautetta siitä, että ne kykenivät pysäyttämään nuoren hallitsemattoman elämäntilanteen, jonka jälkeen alkoi itsenäistymistoiminnan rakentaminen. Vastausten perusteella toisin sanoen arkirytmien vakauttamista tarvitaan, jotta nuori pääsee taas ponnistamaan kohti laitossijoituksen ulkopuolista maailmaa.

Arkirytmien löystymisen hallittu muutos olisi nuorten osalta tärkeää. Vastausten perusteella nuoriin vaikuttaa enemmän tai vähemmän se suuri askel, kun ohjattu arkirythmi muuttuu itsenäiseksi. Askeleen pituus olisi hyvä olla riittävän maltillinen, sillä harppaus liian suureen vapauteen ja vastuuseen kerralla voi tuoda nuorille haasteita. Esimerkkeinä mainittu yksinäisyys, liian monta yksin hoidettavaa asiaa sekä ajautuminen entiseen haitalliseen kaveriporukkaan.

Tähän arkirytmien löystymiseen ja arkielämän vapautumiseen olisi reagoitava jo siirtymävaiheessa tehostetun hoidon osastoilta Johtolaan. Osastojen välisen yhteistyön ja siirtymätyöskentelyn olisi olla nuoren osalta riittävän sujuvaa. Mikä on riittävän sujuvaa, on taas yksilöllinen käsitys jokaisen nuoren kohdalla. Mutta toisaalta vakiintuneet siirtymätyöskentelymallit antavat perusrunkoa siirtymätyöskentelyn toteuttamiselle työntekijästä riippumatta.

Kolme nuorista kertoi, että heitä haittasi yksinäisyys tai ettei onnistunut tutustumaan uusiin ystäviin. Tämä on sinänsä huolestuttava tilanne, koska nuori tarvitsee sosiaalista verkostoa rakentaakseen identiteettiään sekä arkielämäänsä laitoksen ulkopuolelta. Tässä tilanteessa voisi auttaa moni toimintamalli, kuten perhetyön, tukihenkilötoiminnan tai jälkihuollon tuki. Tilanne on nuoren kannalta yksilöllinen ja joskus turvallista, päihteetöntä ja rikoksetonta elämä voi juuri tukea sopiva irtaantuminen huoltajista tai haitallisesta kaveriporukasta. Perhetyö on joka tapauksessa merkittävässä roolissa joka osastolla, mutta sitä on toteutettava yksilöllisesti ja nuorta kunnioittaen.

Nuoren kunnioittaminen nousee esiin joka osa-alueella. Humanistinen ihmiskäsitys peilautuu nuorten vastauksissa, että nuorelle annetaan Johtolassa vapauksia yrittää ja luoda itsenäisesti kaverisuhteita, mutta jos nuori ei kykene ottaman vastuuta, vapautta vähennetään ja asiaa harjoitellaan uudestaan. Näissä tilanteissa vastauksista voisi tulkita, että nuoren epäonnistuminen vastuunotossa itsenäisissä kaverisuhdeharjoitteluissa ei leimannut nuorta epäonnistujaksi tai nuori ei kokenut, että häntä rajattiin perusteetta.

Yksinäisyyteen ja vertaissuhteiden kanssa kasvamiseen voi liittyä myös monikulttuurinen tai maahanmuuttajatausta. Haastatteluun osallistuneet nuoret eivät tällaista tuoneet esille. Tällä hetkellä koulukodista itsenäistyy myös maahanmuuttajataustaisia nuoria jatkuvasti. Monikulttuurisuuden ylläpitämiseksi on tärkeää toimia kaikkien nuorten kanssa. Monikulttuurisuuden edistämisen alku lähtee rasismien vastustamisesta. Tähän linjaan ei sovi esimerkiksi lastensuojelun ammattilaisten käyttämät rasistiset viittaukset tai epäasiallinen toiminta. Rasismien rakenteeseen kuuluu esimerkiksi ihmisten luokittelemisen ja siitä johtuva eriarvoisuus. Jokaisella nuorella tulisi

olla oikeus olla oma itsensä ja kasvaa osaksi yhteiskuntaa, mutta silti yhteiskunnan lakeja ja normeja noudattaen. (Honkasalo, et al., 2017, 126-127.)

Jos koulukodista itsenäistyvän nuoren tilannetta tarkastelee nuoruuteen liitettävien kehitystehtävien kautta, voi hahmottaa ne tekijät, jotka ovat mahdollisia koulukodeissa toteutuviksi. Koulukodeissa elävillä nuorilla on mahdollisuus suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen vertaisryhmänsä kanssa, fyysisen olemuksensa hyväksymiseen sekä sukupuoliroolinsa omaksumiseen. Toisaalta emotionaalinen riippumattomuus vanhemmista tai huoltajista on haastava osa-alue käsiteltäväksi, jos koulukotinuorella ei ole ollut heihin emotionaalista suhdetta. (Raitanen, 2008, 194-195.)

Sen sijaan kaikilla nuorilla on mahdollisuus kehittää ja omaksua oma maailmankatsomus ja ideologia sekä suuntautumissuunta koulu- ja työelämään. Silti vastausten perusteella nämä viimeksi mainitut osa-alueet vahvistuvat ja varmistuvat myöhemmässä nuoruuden vaiheessa. Koulukotimaailmasta itsenäistyville nuorille keskeisempää vaikuttavat olevan asiat, jotka ovat tässä ja nyt, eli konkreettiset arkitaidot ja oman asunnon saaminen. (Raitanen, 2008, 194-195.)

Kun koulukodista itsenäistyvien nuorten itsenäistymiseen liittyviä asioita vertaa nuorten yleiseen arvomaailmaan, ei niiden välillä erota suuria poikkeavuuksia. Itsenäistyvien nuorten elämään kuuluu henkisen hyvinvoinnin, onnellisuuden ja mielenrauhansa etsiminen itsenäisen arkielämän, oman kodin ja oman paikkansa löytämisen kautta. Rikokset tai rikollisuus ei näyttäydy suuressa roolissa itsenäistyvien nuorten osalta, eikä yksikään tutkimukseeni osallistuneista nuorista kertonut olevansa mukana rikollisessa elämäntyylissä. Rikoksen sosiologinen määrittely ei pohjautu lain säätämiin rangaistuksiin, joten esimerkiksi haastatteluun osallistunut yksi mahdollisesti vahvempia päihteitä

käyttävä nuorikaan ei kokenut toteuttavan rikollista toimintaa. (Pekkarinen, 2010, 20-21.)

Tutkimukseni perusteella koulukodissa tehtävää itsenäistymistä tukevaa toimintaa kannattaa ja pitää kehittää. On tärkeää muistaa, että valtion koulukodeissa tuotetaan nuorille hoitoa, jota aikaisemmat lastensuojelun yksiköt, koulu tai lasten- ja nuorisopsykiatrian tukitoimet eivät ole riittävästi kyenneet auttamaan. Nuoret tarvitsevat aikuisia, ammattilaisia ja ymmärtämistä. Nuorten kuuleminen ja huomioiminen on tärkeää, koska jokaisella nuorella on yksilöllisiä tarpeita ja tilanteita. (Pekkarinen, 2017, 20-25.)

Nuorten mielipiteiden ja kokemusten mukaan suurin osa itsenäistymistä tukevasta toiminnasta on kuitenkin hyvää ja toimivaa. Erityisesti merkityksellisiä ovat suhteet ohjaajin. Myönteisen tunnistamisen soveltaminen voi tukea nuoren onnistumisia arkielämässä. Koulukoiteihin sijoitetut nuoret ovat nuoria siinä missä muutkin. Heilläkin on oikeus elää nuoruuttaan, johon kuuluu ristiriitoja ja arkielämän opettelua. On muistettava, että harvat nuoret joutuvat ottamaan heti 18 vuotta täytettyään niin suuren vastuun omasta elämästään kuin koulukodeista itsenäistyvät nuoret joutuvat ottamaan.

6. Lähteet

Alanen, Leena. (2001). *Polvesta polveen*. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. (2008). (Toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Vastapaino: Tampere.

Austin, Sara L. (2010). *Children's participation in citizenship and governance*. Teoksessa: Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel. (2010). *A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice*. Routledge: New York.

Carspecken, Phil Francis & Apple, Michael. (1992). *Theory, Methodology, and Practice*. Teoksessa: LeCompte, Margaret D.; Millroy, Wendy L. & Preissle, Judith. (1992). (Toim.) *The Handbook of Qualitative Research in Education*. Academic Press Ltd: London.

Christians, G. Clifford. (2000). *Ethics and Politics in Qualitative Research*. Teoksessa: Denzin, Norman, K. & Lincoln, Yvonna, S. (2000). (Toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Sage: London.

Dadich, Ann. (2010). *Young people with mental health issues*. Teoksessa: Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel. (2010). *A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice*. Routledge: New York.

Deyhle, Donna L., Hess Jr., Alfred G. & LeCompte, Margaret D. (1992). *Approaching Ethical Issues for Qualitative Researchers in Education*. Teoksessa: LeCompte, Margaret D.; Millroy, Wendy L. & Preissle, Judith. (1992). (Toim.) *The Handbook of Qualitative Research in Education*. Academic Press Ltd: London.

Ellis, Carolyn & Bochner, Arthur, P. (2000). *Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity: Researcher as Subject*. Teoksessa: Denzin, Norman, K., ja Lincoln, Yvonna, S. (2000). (Toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Sage: London.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere.

Grant, Linda & Fine, Gary Alan. (1992). *Creative Directions in Classical Ethnography*. Teoksessa: LeCompte, Margaret D.; Millroy, Wendy L. & Preissle, Judith. (1992). (Toim.) *The Handbook of Qualitative Research in Education*. Academic Press Ltd: London.

Gyilling, Heta Aleksandra. (2006). *Tutkijan ammattietiikka*. Teoksessa: Hallamaa, Jaana; Launis, Veikko; Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma. (2006). (Toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Hall, Stuart. (2002). Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. (Suom.) *Identiteetti*. Vastapaino: Tampere.

Hallamaa, Jaana; Lötjönen, Salla; Sorvali, Irma & Launis, Veikko. (2006). *Etiikkaa ihmistieteille?* Teoksessa: Hallamaa, Jaana; Launis, Veikko; Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma. (2006). (Toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Helve, Helena. (1998). *"Mitä on vuonna 2000?" Nuorisotutkimusseura uudelle vuosikymmenelle*. Teoksessa: Helve, Helena. (1998). (Toim.) *Nuoruudesta! Nuorisotutkimusseuran kymmenvuotisjuhlakirja*. Nuorisotutkimusseura ry: Helsinki.

Helve, Helena. (2002). *Arvot, muutos ja nuoret*. Yliopistopaino kustannus, Helsinki University Press: Helsinki.

Hirvonen, Ari. (2006). *Eettisesti hyvä tutkimus*. Teoksessa: Hallamaa, Jaana; Launis, Veikko; Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma. (2006). (Toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari (2007). *Monikulttuurinen nuorisotyö*. Teoksessa: Hoikkala, Tommi & Sell, Anna. (2007). (Toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Häkkinen, Antti. (2014). *"Kun yhteiskunta tuli kylään": nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaamiset ja -kokemukset*. Teoksessa: Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. (2014). (Toim.) *Nuoruuden sukupolvet*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Häkli, Jouni; Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka. (2015). *Myönteinen tunnistaminen*. Teoksessa: Häkli, Jouni; Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka. (2015). (Toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Inkinen, Sam. (1998). *90-luvun sukupolvikäsitteet – "G-sukupolvi" ja "verkkosukupolvi"*. Teoksessa: Houni, Pia & Suurpää, Leena. (1998). (Toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere University Press: Tampere.

Janhukainen, Markku; Kekoni, Taru & Pösö Tarja. (2004). *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Jokinen, Kimmo. (2014). *Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen*. Teoksessa: Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. (2014). (Toim.) *Nuoruuden sukupolvet*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Juvonen, Tarja. (2013). *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Jyrkämä, Jyrkämä. (2008). *Aika tutkimuksessa ja elämäkulussa*. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. (2008). (Toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Vastapaino: Tampere.

Kaivola, Taina & Rikkinen, Hannele. (2003). *Nuoret ympäristöissään*. SKS: Helsinki.

Kallio, Kirsi-Pauliina; Korkiamäki, Riikka & Häkli, Jouni. (2015). *Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen*. Teoksessa: Häkli, Jouni; Kallio, Kirsi-Pauliina & Korkiamäki, Riikka. (2015). (Toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Kallio, Kirsi-Pauliina. (2015). *Ylisukupolvinen tunnistaminen lasten ja nuorten arkiympäristössä*. Teoksessa: Häkli, Jouni; Kallio, Kirsi-Pauliina & Korkiamäki, Riikka. (2015). (Toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Kestilä, Laura & Salasuo, Mikko. (2007). *Nuorten aikuisten alkoholinkäyttö – sosiaalisen eriarvoisuuden ilmentymä?* Teoksessa:

Tigerstedt, Christoffer. (2007). (Toim.) *Nuoret ja alkoholi*. Alkoholi- ja huumeutkijainseura ja Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Kitinoja, Manu. (2005). *Kujan päässä koulukoti: tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta*. STAKES: Helsinki.

Kiilakoski, Tomi. (2015). *Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat*. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki.

Korpi, Kalle. (2004). *Uudenkartanon kasvatustilasta Limingan koulutuskeskukseksi. Kasvatusta, hoitoa ja opetusta vuodesta 1829*. Limingan koulutuskeskus: Liminka.

Kuula, Arja. (2006). *Yksityisyyden suoja tutkimuksessa*. Teoksessa: Hallamaa, Jaana; Launis, Veikko; Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma. (2006). (Toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Lansdown, Gerison. (2010). *The realization of children's participation rights*. Teoksessa: Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel. (2010). *A Handbook of Children and Young People's Participation. Perspectives from theory and practice*. Routledge: New York.

Laursen, B. & Pursell, G. (2011). *Conflict in Peer Relationships*. Teoksessa: Rubin, Kenneth H., Bukowski, William M. & Laursen, B. (2011). (Toim.) *Handbook of Peer Interactions, Relationships and Groups*. The Guildford Press: New York.

- Lundy Dobbert, Marion & Kurth-Schai, Ruthanne. (1992). *Systematic Ethnography: Toward an Evolutionary Science of Education and Culture*. Teoksessa: LeCompte, Margaret D.; Millroy, Wendy L. & Preissle, Judith. (1992). (Toim.) *The Handbook of Qualitative Research in Education*. Academic Press Ltd: London.
- Malkki, Liisa. (2012). *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Vastapaino: Tampere.
- Marin, Marjatta. (2008). *Aikuisuus ja keski-ikäisyys*. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. (2008). (Toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Vastapaino: Tampere.
- Metsämuuronen, Jari. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. International Methelp Ky: Helsinki.
- Nieminen, J. (1998). *Neljä näytöstä nuorisotutkimuksen historiasta*. Teoksessa: Helve, Helena. (1998). (Toim.) *Nuoruudesta! Nuorisotutkimusseuran kymmenvuotisjuhlakirja*. Nuorisotutkimusseura ry: Helsinki.
- Pakkanen, Tuula & Heino, Tarja. (2000). *Valtion koulukodit valtakunnallisten erityispalvelujen ja erityisosaamisen tuottajina*. STAKES: Helsinki.
- Pekkarinen, Elina. (2010). *Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä*. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki.

Pekkarinen, Elina. (2017). *Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä*. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki.

Peltoniemi, Teuvo. (2003). *Päihdeperhe on kansanterveysongelma – Lasinen lapsuus -gallupin tuloksia*. Teoksessa: Utoslahti, Kaisa & Peltoniemi, Teuvo. (2003). (Toim.) *Pikkuaikuisia. Kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta*. A-Klinikkasäätiö: Helsinki.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret. (1987). *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. Sage: Lontoo.

Puuronen, Vesa. (2006). *Nuorisotutkimus*. Vastapaino: Tampere.

Pösö, Tarja. (1993). *Kolme koulukotia: tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä kotihoidossa*. Suomen naistutkimuksen seura: Helsinki.

Raitanen, Marko. (2008). *Aikuistuminen – uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa?* Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. (2008). (Toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Vastapaino: Tampere.

Rantamaa, Paula. (2001). *Ikä ja sen merkitykset*. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. (2008). (Toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Vastapaino: Tampere.

Salminen, Matti. (2001). *Koulukotityön sisältö, laatu ja tuloksellisuus*. STAKES: Helsinki.

Tolonen, Tarja. (2001). *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja*

sukupuolten arkiset järjestykset. Gaudeamus: Helsinki.

Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja. (2007). *Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot*. Teoksessa: Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja. (2007). (Toim.) *Etnografia metodologiana*. Vastapaino: Tampere.

Vaaranen, Heli. (2004). *Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaahailukulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta*. Teknillinen Korkeakoulu: Helsinki.

Varto, Juha. (1992). *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Kirjayhtymä Oy: Helsinki.

Vehkalahti, Kaisa. (2004). *Kissapäiviä ja koulunkäyntiä: 110 vuotta kasvatustyötä Vuorelan koulukodissa*. Vuorelan koulukoti: Nummela.

6.1 Opinnäytetyöt

Grip, Tanja & Virranniemi, Essi. (2008). *Nuorten kokemuksia itsenäistymiseen tukemisesta koulukodissa*. OAMK: Oulu.

Kerola, Harri. (2016). *Sosiaalisen pääoman teoreettisesta viitekehyksestä elämää lastensuojelulaitoksessa*. Tampereen yliopisto: Tampere.

Kohtamäki, Sari. (2015). *Kokemuksista voimaa-hanke. Vanhemmat kehittämässä koulukodin toimintaa. Tutkimusraportti*. SAMK: Pori.

7. Liite: haastattelurunko

Nuorille lähetetty tekstiviesti pohjustaen puhelimitse tehtävää haastattelua:

Hei!

*Teen Limingan koulutuskeskukselle ja Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteen maisteriohjelmaan tutkimusta koulukodista itsenäistymiseen liittyen. Tahtoisin kysyä sinulta **mitä itsenäistyminen on tarkoittanut** sekä **mitkä asiat ovat estäneet tai edistäneet itsenäistymistäsi** Limingan koulutuskeskuksen osastoilla. Tällä kyselyllä olisi tarkoitus kehittää Limingan koulutuskeskuksen itsenäistymistä tukevia menetelmiä. Osallistuminen on vapaaehtoista ja tulokset kerätään nimettöminä.*

Soitan sinulle tammi-helmikuun aikana ja kerron asiasta lisää.

Nuorten kanssa puhelimitse toteutettu haastattelu, jonka perusteella kirjattu nuorten vastaukset sanatarkasti:

Taustatiedot:

Sijoituksen kesto Limingan koulutuskeskuksella: ____ kk

Ikäsi, kun lähdit Limingan koulutuskeskukselta: ____ v

Ikä nyt: ____ v

Sukupuoli: t / p / muu

Kysymykset:

Mitä tarkoittaa sinulle itsenäistyminen?

Mitkä asiat kuuluvat itsenäistymiseesi?

Millä osastolla/osastoilla asuit Limingan koulutuskeskuksella?

Mitkä asiat Limingan koulutuskeskuksella edistivät itsenäistymistäsi?

Mitkä asiat Limingan koulutuskeskuksella estivät itsenäistymistäsi?